

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LIV год. од изласка

Нови Сад, септембар 1982.

XXXI год. непрекиданог излажења

Број 9

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

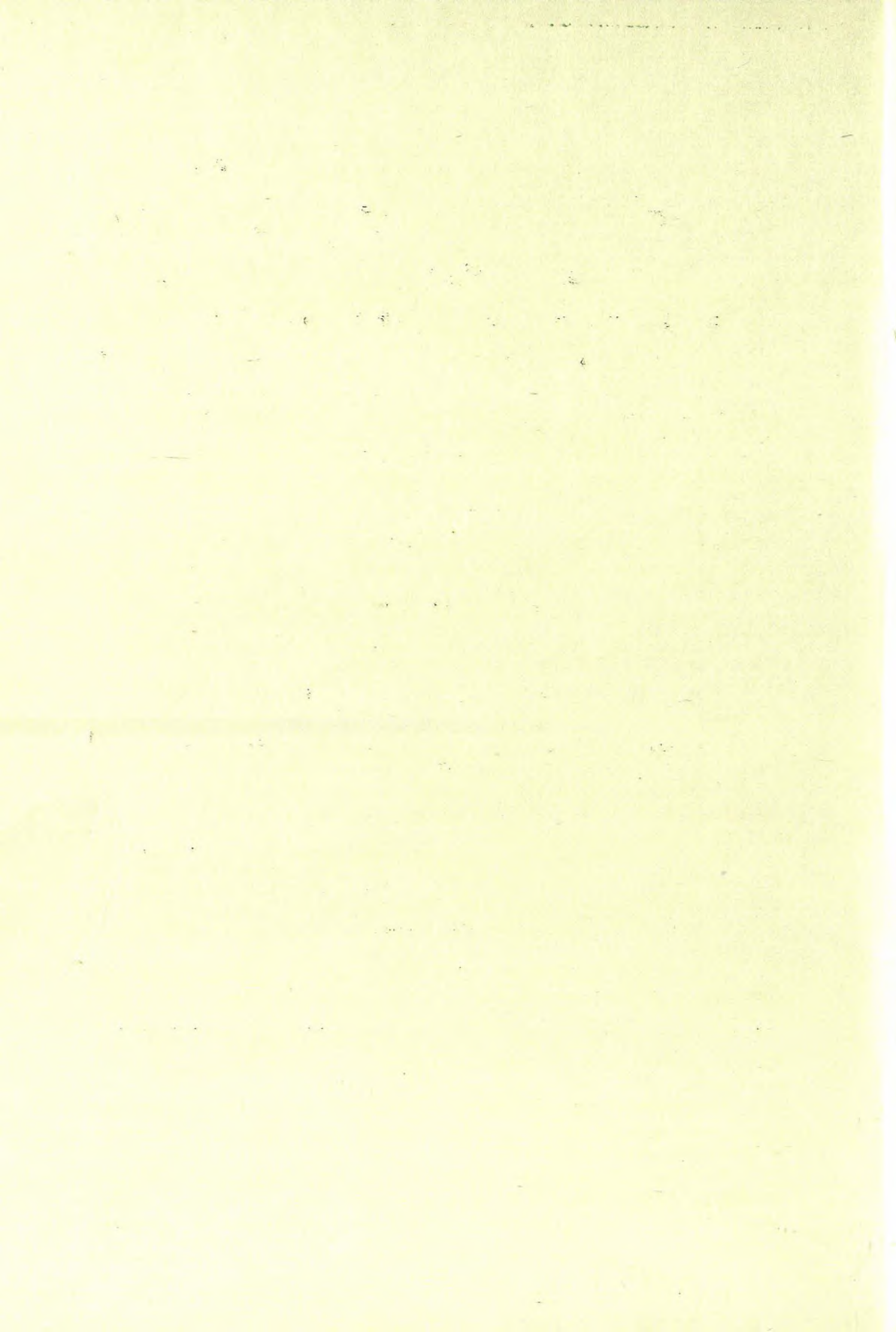
Др Јожеф Салма	Штете у саобраћајним деликтима
Др Стеван П. Шпановић	Правна природа уговора о поштанским услугама
Владимир Таминџић	Однос банкарске провизије и камате

ПРАВНА ПРАКСА

Др Александар Јовичин	Договорени ставови судова за уједначавање судске праксе у примени Закона у удруженом раду

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LIV год. од изласка

Нови Сад, септембар 1982.

XXXI год. непрекидног излажења

Број 9

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Јожеф Салма

доцент Правног факултета у Новом Саду

ШТЕТЕ У САОБРАЋАЈНИМ ДЕЛИКТИМА

(Маргиналије уз праксу Вишег суда у Зрењанину у светлу одредаба Закона о облигационим односима)

I

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

1. Закон о облигационим односима СФРЈ, као једно од основних начела, истиче опште правило о забрани проузроковања штете другоме (чл. 16. 300).

Ово начело не значи само специфичност грађанског права у погледу начина прописивања грађанско-правних деликата којим се грађанско право у инкриминационом смислу одваја од кривичног права, већ и правило које указује на високо место правила о проузроковању штете у систему облигационих односа.

У укупној структури грађанско-правних деликата високи проценат учешћа заузимају штете узроковане саобраћајним уде-сима.

Савремена техничка цивилизација повећала је могућност комуникације, између осталог и путем разних средстава превоза робе.

Саобраћајни деликти нису својствени само у друмском превозу лица и робе, већ и у железничком, ваздушном, па и у поморском и речном саобраћају.

Међутим, ако се сагледава укупна структура саобраћајних деликата, несумњиво је да у њој већину чине деликти у друмском превозу. Ово је, наравно, и питање специфичности географ-

ског положаја појединих подручја наше земље и претежног вида саобраћаја који се уподобљава дотичном поднебљу.

Иако су водни путеви (канал и река), како у техничком тако и у привредном смислу отворена могућност одвијања саобраћаја, и не у последњем реду један од најсигурнијих и безбеднијих видова превоза, транспорт робе и путника још увек није заузео оно место у превозу које би се очекивало.

Имајући у виду горње околности и емпиријске податке који су коришћени, ове белешке ће се претежно ограничити на правне проблеме проузрокованих штета, пре свега, у друмском транспорту путника и робе и то пре свега у светлу одредаба Закона о облигационим односима.

2. Анализа саобраћајних деликата могла би се кретати у два основна правца. Први би се тицао *понашања и последица понашања самих актера*, учесника у саобраћају, а други би се односио на услове саобраћаја у домену друмског транспорта који су створени и који су детерминисани *друштвеним улагањима* у тај вид транспорта.

Наравно, овај други аспект излази из оквира једне уже грађанско-правне анализе схваћене у смислу грађанско-правне деликтне одговорности.

Међутим, у одређеним аспектима лоше стање јавних путева понекад задире и у питање грађанско-правне одговорности које се не појављује више само на плану *директног штетника* и оштећеника (учесника у саобраћају), већ се тиче и *одговорности друштвених правних лица* (нпр. СИЗ-ова за путеве, ООУР за одржавање путева).

Грађанско-правна одговорност трећих у материји саобраћајних деликата појављује се и у једном другом домену: на плану мере *социјализације ризика*, тј. мере у којој је друштво у стању да одговорност пренесе са штетника на треће лице, на осигуравајуће организације. Социјализација ризика није само питање опције учесника у саобраћају, да ли ће закључити уговор о осигурању поводом разних ризика који прете у саобраћају, нити је само питање законског опредељења за које видове саобраћаја и ризика треба прописати обавезно осигурање. Социјализација ризика је помало питање и једне и друге алтернативе, али и могућност једног друштва да постепено, сразмерно степену његовог економског развоја, обезбеди репарацију штете на што бржи и ефикаснији начин, у случајевима када одговорност учесника у саобраћају не може никако или не може лако бити утврђена.

3. Анализа судске праксе у материји саобраћајних деликата односи се на период после ступања на снагу ЗОО.

Опште је запажање које уједно чини једну изузетну специфичност саобраћајних деликата, да готово у свим предметима из истог чињеничног стања захтеви тужби се односе не само на накнаду *материјалне*, већ и накнаду настале *неимовинске* штете.

Ова појава изненађује само у први мах ако се има у виду да готово у свим саобраћајним деликтима теже природе поред настале материјалне штете постоји и *телесно оштећење* учесника у саобраћају, које повлачи за собом, поред накнаде материјалне штете (трошкови лечења, изгубљена зарада, рента) и захтев за накнадом неимовинске штете (због претрпљених физичких болова, због унакажења тела, смањене опште животне способности и страха). Поред тога, у најтежим саобраћајним деликтима појављују се и специфични видови како материјалне, тако и неимовинске штете. Ради се о смрти физичких лица — учесника у саобраћају, када блиски сродници траже сатисфакцију због претрпљених психичких болова. Истовремено, у случају смрти блиског лица захтеви сродника уперени су и на исплату материјалне штете, које се манифестује у трошковима лечења и у трошковима сахране.

Закон о облигационим односима је предвидео, између осталог, и могућност да *чланови уже породице*, односно, *блиски сродници тешко телесно оштећеног (инвалида) траже накнаду због претрпљених психичких болова услед инвалидитета тога лица* (чл. 201. 300). Иако је у пракси зрењанинских судова било доста оних случајева чије чињенично стање потиче од времена након ступања на снагу Закона о облигационим односима, овај последњи вид накнаде неимовинске штете није досуђиван (захтеван).

Опште посматрано, запажа се да и у другим случајевима код којих је чињенично стање (околности штете) настало у време када је већ Закон ступио на снагу, судови нова законска решења не уважавају и поступају *по инерцији раније праксе*, односно раније примењених правила предратних закона. Тако, на пример, не уважавају чињеницу да је Закон о облигационим односима увео правило о *претпостављеној кривици* (чл. 154. 300) и у материју грађанско-правне деликтне одговорности, што по себи суштински мења терет доказивања кривице у материји субјективне одговорности. Наиме, тужена страна би, према Закону, као штетник, требало да обара законску претпоставку о кривици у случају ако је тужилац доказао да штета потиче из његове радње. Међутим, овакву промену терета доказивања суд не уважава и њега оставља и даље као процесни терет тужиоца односно оштећеника. Додуше, питање је да ли је принципијелно увођење претпостављене кривице у домену деликтне одговорности основано, с обзиром на то да субјективна одговорност са теоремом о доказаној кривици подразумева повећану или бар стандардну пажњу. Ова повећана пажња је особито изражена и захтева се у области саобраћаја где су ризици сваким даном повећањем броја саобраћајних средстава све већи и већи. Претпостављена кривица ставља у бенефицирани положај оштећеника, јер има да доказује услов мање да би дошао до накнаде штете, и тиме доприноси ефикаснијој реализацији репарационог начела. Но, с друге стране, претпостављена кривица, чини се, представља превелики терет за штетника. Старо је правило које можда потиче још из

времена Аквиліјанске тужбе, а унето је у материју кривичне одговорности, одатле пак у материју грађанско-правне одговорности, да је сваки тужени невин све док се супротно не докаже. Ова претпоставка невиности је у материји грађанско-правне одговорности била до сада испољена у појму доказане кривице. Ово вековно правило, које и данас има високу моралну вредност, руши се решењем Закона о облигационим односима.

Независно од аргумената који иду противу увођења претпостављене кривице у материји субјективне одговорности, несумњиво је да је презумирана кривица заузела место међу позитивним правним правилима и да би о њима судови морали да воде рачуна као таквима. Суд мора да суди по закону. То је основни императив који налаже начело законитости.

4. Уобичајено је да код великих фундаменталних закона, а у то спада сваки цивилни законик, па и наш Закон о облигационим односима, законодавац оставља *vacatio legis* у дужем трајању, у неким случајевима чак и неколико година. Примера за дужи *vacatio legis* можемо наћи у упоредном законодавству: тако је Немачки грађански законик донет 1896. године, а ступио на снагу тек 1900. године. Сврха таквог распона између времена доношења и момента ступања на снагу јесте да судови имају довољну могућност да се упознају са решењима закона. Такав *vacatio legis*, на жалост, није установљен код Закона о облигационим односима. Он је трајао свега неколико месеци. Оправдање за брзо ступање на снагу овог нашег фундаменталног закона можемо несумњиво наћи у томе што смо имали у послератном периоду изванредно дугачак период у коме нисмо имали нова позитивно-правна и системска решења у материји облигационих односа усклађених са системом самоуправног социјалистичког друштва.

Због кратког периода протеклог од времена доношења до времена примене Закона о облигационим односима, судови сигурно нису били у могућности да сасвим темељито проуче сва правила, па и правила о проузроковању штете, као изванредно значајног извора облигација у материји деликтне одговорности. Међутим, уопште посматрано, несумњиво је да је Закон заживео.

II

НАКНАДА МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

1. Проблем реституције

5. Закон о облигационим односима, али и ранија правила о накнади материјалне штете установљава и установљавала су принцип приоритета натуралне реституције у односу на новчану накнаду настале имовинске штете (чл. 185. ст. 1. и 2. 300). То је разумљиво, с обзиром на то да је основни циљ одштетног

права да успостави пребашње стање, тј. да отклони последице штетникове радње. Разуме се, начело повраћаја у пребашње стање није увек применљиво, јер у одређеним случајевима (на пример, због потпуног уништења ствари, због уништења индивидуално одређене ствари) повраћај у пребашње стање по природи није могућ.

Анализирајући пресуде Општинског и Вишег суда у Зрењанину дошли смо до закључка да судови изузетно ретко примењују правило о повраћају у пребашње стање и радије излазе у сусрет тужбеним захтевима који су уперени на новчану накнаду претрпљене штете. У свим анализираним случајевима само се једном помиње начело о реституцији, тј. повраћај ствари у пребашње стање, у пресуди Вишег суда у Зрењанину, бр. Гж 551/80 од 27. маја 1980. године.

Чини нам се да такав поступак суда није оправдан. Чињеница је да суд суди у границама тужбеног захтева (*nedo iudex peto ultra petita partium* — чл. 2. ст. 1. ЗПП). Међутим, треба имати у виду да су у материји штете захтеви странака уперени на повраћај у пребашње стање у ширем смислу речи. То подразумева да и у случају када странке траже новчану накнаду, суд се није огрешио о претходно процесно начело ако је уместо новчане накнаде, када је то могуће, по природи ствари, досудио обавезу штетника да успостави пребашње стање, тј. да изврши натуралну реституцију. Поред тога, чини се, да је законско правило или начело о приоритету натуралне реституције по својој природи когентно, што значи да о њему суд мора да води рачуна по службеној дужности.

2. Начело потпуности накнаде и одређивање висине новчане накнаде штете

6. Закон о облигационим односима предвиђа, као једно од основних начела у материји накнаде материјалне штете, *начело потпуности* (интегралности) *накнаде штете* (чл. 190. у вези чл. 189/1,2 и чл. 185).

Ово начело се у Закону испољава у два правца: најпре већ у претходно изнетом правилу да у односу новчане репарације и натуралне реституције приоритет има натурална реституција, и у правилу да, без обзира на оба начина накнаде, накнада има да обухвати *не само просту штету, већ и изгубљену добит, без обзира на степен кривице*.

Од начела потпуности накнаде у овом другом правцу одступа се само у изузетним случајевима, тако да се одређује *виша* или *нижа* накнада у односу на висину стварно претрпљене штете. Тако, ако је штета учињена умишљајним кривичним делом, износ накнаде одговара афекционој вредности уништене ствари (чл. 189. ст. 4. ЗОО). Обзиром на имовно стање оштећеника и штетника, накнада штете се може одмерити у мањем износу него што је износ стварно претрпљене штете, уколико штета није на-

стала грубом непажњом, или ако је штетник проузроковао штету радећи нешто ради користи оштећеника (чл. 192. ст. 1. 2 300). Такође, накнада штете може бити мања од стварно претрпљене штете у случају ако је оштећеник својом кривицом и радњом допринео настанку штете (чл. 192. 300).

Закон, дакле, посвећује изузетну пажњу реституционом начелу и сугерише потпуну успоставу пређашњег стања било у натуралном, било у новчаном виду, у начелу без обзира на степен кривице.

Према ранијим (предратним) правним правилима, начело интегралне накнаде штете није важило. Наиме, чинила се разлика између случаја када је штетник намерно и када је непажњом учинио штету. Када је штета учињена намерно, надокнађивала се не само проста штета, већ и изгубљена добит. Уколико је пак штета учињена нехатно, надокнађивала се само проста штета. Ово решење Закон није усвојио из оправданог разлога, јер је полазио од тога да би кривицу требало дефинисати на објективан начин и да са становишта оштећеника, особито у погледу његовог интереса за реституцијом, без значаја чињеница да ли је штета учињена оваквим или онаквим унутрашњим психичким ставом учиниоца штете према последицама његове радње.

У анализираним случајевима судске праксе зрењанинских судова примећује се да судови још увек не примењују начело о потпуности накнаде усвојено у Закону о облигационим односима.

7. Пракса наведених судова, особито у случајевима када је у спору учествовала као странка осигуравајућа организација, процену висине претрпљене штете суд често заснива на *становишту проценитеља штете*, којег одреди или ангажује осигуравајућа организација. Овакав поступак суда није сасвим исправан, јер осигуравајућа организација при сваком одштетном захтеву упереном према њој, има у виду и евентуалност губљења спора по регресном захтеву. Због тога њени проценитељи вредности оштећења поступају врло ригорозно у смислу одмеравања што нижег износа штете.

Другу крајност чине случајеви када процену штете судови препуштају *вештацима*, без критичког преиспитивања налаза вештака. Вештаци, додуше, требало би да буду и по својој стручности и по свом положају у парници незаинтересована страна, и да као такви објективно процене висину штете. Међутим, без обзира на њихов такав положај у парници, налази вештака нису увек прихватљиви. Поред тога, према правилима парничног поступка суд је дужан да цени налаз вештака; суд суди по уставу, закону и самоуправним општим актима, и слободно оцењује поднете доказе. Због пропуста суда да цени налаз вештака, и у зрењанинској пракси запажамо појаву која је карактеристична у нашем целокупном општем одштетном праву, да вештаци пресуђују једну од најбитнијих околности — висину штете, што би ипак требало да остане у судској надлежности.

Додуше, од ових крајности има и позитивних изузетака, као што се то може запазити у случају Гж 588/80 од 31. јула 1980. г. (Виши суд, Зрењанин). У том случају жалилац се позвао на *службену белешку саобраћајног милиционера која је констатовала незнатност штете* (откинута регистарска таблица). Виши суд правилно примећује да је „та службена белешка састављена за потребе евентуалног кривичног поступка или поступка код судије за прекршаје. За те поступке питање материјалне штете је било од периферног значаја, па је зато и изостало детаљно описивање оштећења” (подв. Ј. С.).

У неким другим случајевима Виши суд показује такође високу сувереност суда у одмеравању висине накнаде штете и његово дистанцирање у односу на утврђивање висине штете — овом приликом према прописима (*аутономним правилима*) о обавезном осигурању. Тако, према одлуци Вишег суда у Зрењанину Гж 551/80 од 27. маја 1980. године, изричито је речено: „За штету за потпуно уништено моторно возило до које је дошло кривицом возача другог моторног возила, одговара осигуравајући завод по прописима о обавезном осигурању. Висина штете у таквим случајевима утврђује се према прометној вредности ствари у моменту пресуђења, и стања ствари у коме је она била у часу удеса. Дакле, *штета се утврђује према правним правилима о накнади штете, а не према правилима ОЗ о каско осигурању*. ОЗ је стога дужан да власнику возила накнади штету у пуном износу, а за себе задржи преостале делове (возило, прим. Ј. С.), јер је правно правило облигационог права да се накнада штете одређује повраћајем у пређашње стање, односно плаћањем вредности у новцу”.

3. Изгубљена зарада

8. Поводом изгубљене зараде настао је спор око утврђивања износа дневне зараде таксисте у периоду његовог лечења од телесних оштећења задобијених у саобраћајном удесу (Виши суд у Зрењанину, пресуда бр. Гж 648/80-2 од 12. јуна 1980. године).

Тужилац је поставио укупан захтев у износу од 40.000 динара. Према одговарајућим јавним документима о зарадама таксиста, износ зараде у одговарајућем периоду може да се сведе на просек од 18.000 динара.

Проблем утврђивања накнаде у оваквим случајевима није само фактички, већ и правни. Поставља се, наиме, принципијелно питање, да ли у случају обављене делатности личним радом оштећени имају право на (*претпостављену*) *стварно изгубљену зараду*, или пак само на *просечну зараду* која се може израчунати према одговарајућим евиденцијама или *јавним документима*.

Проблем је и фактички заоштрен због тога што у појединим занимањима у различитим интервалима времена и у зависности од степена ангажовања самог радника може бити велике

осцилације у заради. Тако, у конкретном случају, уколико је таксиста лежао у болници у јесењем или кишном периоду, претпоставка је да би у том периоду, због угрожености путника условима времена, имао више путника него што би имао по једном просеку зараде таксиста уопште.

Чини нам се да би суд у таквим случајевима требао да цени све околности случаја и да полази од тога колико би такав радник стварно зарадио у случају да није дошло до штете. Према томе, ни у ком случају не би требало да полази у процени висине изгубљене зараде од просечне зараде у дотичној бранши, односно у дотичном занимању.

У неким случајевима првостепени судови, иако постоји захтев у правцу изгубљене зараде, пропуштају да о том делу захтева одлуче, као што то констатује Виши суд у Зрењанину, у одлуци Гж 230/80 од 20. марта 1980. године, поводом одлуке Општинског суда у Зрењанину, бр. П 864/78 од 20. новембра 1979. године. Суд у таквим случајевима оправдано враћа предмет првостепеном суду на поновно суђење ради исправке пропуста првостепеног суда.

4. Накнада трошкова сахране и подизања надгробних споменика

9. Судови показују врло различиту праксу у погледу признавања висине накнаде трошкова сахране и подизања надгробних споменика (чл. 193. ст. 1. 300). Тако, на пример, у пресуди Вишег суда у Зрењанину, Гж 416/80 од 24. априла 1980. године, накнада за надгробни споменик признаје се у износу од 50.000 динара. У другом случају, у пресуди истог суда бр. Гж 140/80 од 19. марта 1980. године, за надгробни споменик признаје се накнада у износу од 13.000 динара.

Несумњиво је да висина накнаде пре свега зависи од тужбеног захтева, односно, од чињеничних околности, али чињеница је да суд у малом броју случајева одступа од траженог износа и у оним случајевима када је захтев неоправдано високо одмерен.

5. Рента

10. Запажа се да пракса судова у Зрењанину није уједначена у погледу примене правила о одмеравању накнаде штете у виду ренте. То запажање се може разлучити у два правца: прво, судови досуђују капитализирану ренту (чл. 188. ст. 4. 300) у врло малом износу, готово симболично, независно од стварно изгубљене зараде због трајног телесног оштећења, и друго, што изузетно ретко досуђују сукцесивну ренту (чл. 188. ст. 1. и 2. 300). Поред тога, има и примера када ренту досуђују и онда када се ради не само о материјалној штети, тј. о разлици између раније

остварене зараде (зараде остварене пре оштећења), и остварене зараде са смањеном радном способношћу, вћ и онда када се у суштини ради о нематеријалној штети, тј. о смањеној општој животној способности (чл. 200. ст. 1. 300). Наиме, у тим пресудама које третирају проблематику ренте поистовећује се накнада због смањене радне (чл. 188. 300) и накнада због смањене опште животне способности (чл. 200. 300), и због таквог поистовећења накнада за умањење опште животне способности често бива припајана накнади због умањења радне способности.

11. Неке од ових особености праксе суда у Зрењанину запажамо и у пресуди Вишег суда у Зрењанину бр. 150/80-2 од 14. фебруара 1980. године поводом одлуке Општинског суда у Зрењанину, П 1989/79 од 9. новембра 1979. године.

У првостепеном поступку је утврђено да је тужилац претрпео трајно телесно оштећење у износу од 25% који „није више у стању да успешно остварује радне резултате на свом ранијем радном месту трактористе, и да због тога код њега постоји умањена радна способност и изгубљена зарада коју остварује. Првостепени суд је утврдио да код тужитеља постоји трајно телесно оштећење од 25% за које је одговоран тужени, да је тужилац пре повреде и након повреде неко време радио на радном месту трактористе, да је сам тражио да буде распоређен на друго радно место и да према степену телесног оштећења није имао право да тражи да буде распоређен на неко друго лакше радно место”.

По правилном становишту другостепеног суда, првостепени суд је заузео погрешно правно становиште. По становишту Вишег суда „за оцену да ли код тужитеља постоји умањена радна способност, треба поћи од тога да ли тужилац након повреде и телесног оштећења од 25% може на радном месту остваривати исте оне радне резултате које је раније остваривао, односно које би остваривао да на том радном месту није повређен”.

Пропуст је Вишег суда, међутим, што није проценио да ли има услова за исплату периодичне (сукцесивне) ренте. Додуше, изгледа да је тужитељ пропустио да захтев тужбе формулише у смислу исплате сукцесивне ренте (разлике између ранијег личног дохотка и личног дохотка на новом радном месту).

Став првостепеног суда се може у потпуности сматрати погрешним, јер се по његовом становишту поводом релативно малог степена телесног оштећења, наводно, а priori не може досуђити рента. По нашем уверењу није релевантно што радник може и са телесним оштећењем радити на ранијем радном месту. Битно је да ли исти може да оствари доходак у истој висини на ранијем радном месту без појачаних напора, као и у време пре настанка телесног оштећења. Ако би се у датом случају утврдило да је за обављање делатности радника на ранијем радном месту потребан појачани напор или више времена за остваривање раније висине личног дохотка, захтев радника за исплатом ренте због мањег личног дохотка на новом радном месту које је веро-

ватно тражио због тога што на том радном месту задатке може да обавља без појачаног напора, има несумњивог основа.

6. *Објективна одговорност — субјективна одговорност, појам опасне ствари*

12. Тужени штетник је нанео штету на тужиоцевом аутомобилу тако, што је својом запрегом прешао на леву страну коловоза и наишао на тамо правилно паркирано возило (пресуда бр. Гж 659/80 од 19. јуна 1980. године, поводом П 2337/79 од 17. јануара 1980. — Зрењанин). До тога је дошло услед тога што су се коњи уплашили од звука и паре локомотиве која је била паралелно паркирана уз пут запрете.

Првостепени суд је сматрао да је за штету одговорно треће лице, *ималац локомотиве, по принципима о објективној одговорности.*

Другостепени суд је учинио одговорним *власника животиње*, по правилима о *субјективној одговорности* и то према начелу о претпостављеној кривици. Сагледавајући садржај пресуде другостепеног суда извлачи се закључак да суд установљава апсолутну претпоставку кривице власника животиње, јер сматра да је тужени „био дужан да тако управља запрегом да се коњи не уплаше од паре из локомотиве, односно да их тако обузда да не причине штету тужиоцу. Околност да он у томе није успео, не може га ослободити од одговорности за причињену штету тужиоцу”.

Другостепени суд сматра да је за штету у целости одговоран тужени, иако има у виду његов евентуалан регрес према железници: „Субјективна одговорност туженог за штету причињену животињама не може бити искључена евентуалном одговорношћу трећег лица — власника локомотиве, јер би се онда радило о солидарној одговорности трећег лица и тужени се може евентуално регресирати од тог трећег лица сразмерно његовој кривици.”

Питање је, није ли суд успоставом апсолутне претпоставке искључиве кривице туженог истовремено искључио одговорност железнице — имаоца опасне ствари; истовремено се поставља питање, није ли животиња такође опасна ствар као и локомотива, односно њени звучни сигнали, — дакле, није ли до штете дошло садејством две опасне ствари (локомотиве и животиње)? Не би ли због тога требало да се говори о објективној одговорности ималаца обе опасне ствари по правилима о објективној одговорности, а на основу правила о солидарности?

Суд се не позива на правила 300, а чини се да је требао да има у виду чл. 174. став 1. и 2. тог Закона, према којима за штету од опасне ствари одговара ималац, друштвено-правно лице које има право располагања, односно, сопственик.

Чини се да у овом случају нема места примени члана 173. 300, који уводи субјективну одговорност у саобраћају за мо-

торна возила у покрету, бар са становишта власника запреге. Међутим, субјективна одговорност дошла би у обзир са становишта железнице, уколико би се локомотива сматрала „моторним возилом”. 300, у ставу 4. члана 178, међутим, предвиђа да за штету коју претрпе трећа лица имаоци одговарају солидарно. 300, у члану 177, став 2. предвиђа да се ималац ослобађа одговорности и ако докаже да је штета настала искључиво радњом општећеника или трећег лица, коју он није могао предвидети и чије последице није могао избећи или отклонити. Може се поставити питање није ли са становишта власника запреге неочекивани звиждук воза непредвидив и неотклоњив догађај (*vis maior*)? Можда је суд у том правцу требао да спроведе доказни поступак и да испита те околности случаја.

Мора се, додуше, приметити, да се у досадашњој теорији појам опасне ствари сводио пре свега на телесне ствари (или делатности) које су од повећане опасности било по својој природи, функционисању, покрету или стању, за човека и његову имовину, а не и на бестелесне ствари или појаве, односно опасности, у ширем смислу речи, као што је изненадан звук или пара, као што је био случај у испитаном предмету.

7. Контрактуална штета

13. Рећи су случајеви када је пракса у питању досуђивала штету због неизвршења или неблагоприятног извршења уговора.

Додуше, у случају поводом којег се изјаснио Виши суд у Зрењанину, решењем бр. Гж 445/80 од 13. маја 1980. године, поводом пресуде Општинског суда у Зрењанину бр. П 1806/79 од 6. новембра 1979. године, имамо управо накнаду штете поводом неправилног извршења уговора. Случај се односи на угоститељску оставу, а ради се о одговорности за штету због нестанка ствари у вредности преко 10.000 динара. Заправо, у датом случају нестао је новац, али он није посебно депонован. Суд је решио случај сходно члану 724. Закона о облигационим односима.

III

НАКНАДА НЕИМОВИНСКЕ ШТЕТЕ

1. Уводне напомене

14. Иако се неимовинска штета не појављује директно у функцији одштетног права у смислу материјалне одговорности, већ пре у смислу пружања сатисфакције за повређено лично добро, те стога је у принципу изван интересовања овог истраживачког материјала, ипак она има одређену релеванцију и у домену теме у питању, пошто подразумева саставни део материјалне одговорности учесника у саобраћају, посебно онда када се

неимовинска штета накнађује у новчаном виду. Са становишта укупних штета у саобраћају, према томе, неимовинска штета чини несумњиво велики удео.

То вреди утолико пре, ако се има у виду оно што је већ и раније истакнуто, да готово у свим саобраћајним деликтима код којих је, сем уништења или повреде саобраћајних средстава, дошло истовремено и до повреде телесног интегритета учесника у саобраћају, поред захтева за накнадом материјалне штете, повезано са повредом телесног интегритета, постављају се и захтеви за накнаду неимовинске штете због претрпљених физичких болова, страха и смањене опште животне способности.

15. На основу анализе емпиријског материјала може се закључити да су судови врло рестриктивно тумачили правна правила о накнади наведених видова неимовинске штете.

Судови су, наиме, инсистирали на трајности и на интензивности физичких болова, као кумулативних услова за новчану накнаду штете. Шта више, у неким случајевима и када су болови били врло интензивни, и трајали по 7—8 часова, одбијали су захтеве за накнаду штете или досуђивали незнатан износ.

Може се такође запазити да судови нису у довољној мери диференцирали поједине видове неимовинске штете, или бар их нису у том виду разграничили као што је то учинио Закон о облигационим односима, посебно у случајевима када се радило о претрпљеним психичким боловима (услед смрти блиског лица, инвалидитета блиског сродника и сл.).

2. Одмеравање висине новчане накнаде неимовинске штете

16. Поред опште рестриктивности у досуђивању неимовинске штете у смислу да суд није досуђивао неимовинску штету ни онда када би за то било места, *рестриктивност се запажа и у погледу висине досуђених износа неимовинске штете* (чл. 200. ст. 2. 300).

Тако, на пример, у једном случају за трајне доживотне физичке болове због општећења главе настале у саобраћајном удесу, Виши суд у Зрењанину је досудио свега 10.000 динара (бр. Гж 713/80), што нам се чини неоправдано малим износом. То је поготову мали износ ако се има у виду да на територији војвођанских судова (на пример, Виши суд у Новом Саду) за исте физичке болове досуђују се често већи износи.

Чак и у случајевима када је Општински суд у Зрењанину смелије одмерио износ накнаде за претрпљене физичке болове (20.000 динара), и за *унакаженост* (30.000 динара), Виши суд у Зрењанину (пресудом бр. Гж 711/80 од 16. септембра 1980. године) снижава ова два досуђена износа на по 10.000 динара. У овом потоњем случају радило се о прелому костију са интензитетом болова од 30—40% у трајању од 3—4 недеље, односно, са смањеним интензитетом болова од 10% у трајању од 3—4 месеца, са повременим појачањем интензитета физичког бола од 30%.

Унакаженост се испољавала у истом случају у виду ожиљака на обе потколенице, у неправилности положаја колена и у скраћењу ноге за 3 см. За све ове повреде, због претрпљених физичких болова и патњи због унакажености, тужиоцу према поменутој пресуди Вишег суда припада укупан износ од 20.000 динара, што нам се чини заиста апсурдно малим.

Исти приговор се може ставити на досуђени износ од 5.000 динара због унакажености врло високог степена у пресуди Вишег суда у Зрењанину, бр. Гж 366/80 од 20. јуна 1980. године, као и у пресуди истог Суда бр. Гж 701/80 од 17. јула 1980. године. Новчана накнада неимовинске штете не може бити основом богаћења (чл. 200. ст. 2. ЗОО), али нема своје сврхе ако не испуњава функцију сатисфакције због неосновано ниског износа.

17. Што се тиче одлука судова везаних за исплату неимовинске штете због претрпљеног *страха*, судови су такође врло рестриктивни. У овој области је рестриктивност, принципијелно гледано, оправданија с обзиром на природу ове врсте неимовинске штете.

У пресуди Општинског суда у Зрењанину бр. 18/80 од 10. априла 1980. године, за максимални интензитет страха досуђен је износ од 5.000 динара. Додуше, мора се приметити да је Виши суд у истој ствари још рестриктивније поступио. Радило се, на име, о страху који је створила безизлазна ситуација настала у саобраћајном удесу. Замерка је другостепеног суда првостепеном суду да потоњи није узео у обзир да код тужиоца нема последица од претрпљеног страха, нити се оне очекују.

Сматрамо да овакво становиште другостепеног суда није исправно, јер је осећање јаког страха за свој живот и живот чланова породице изузетно интензивно и у датом случају довољно трајно (неизвесност исхода лечења), да би се са разлогом дала одговарајућа накнада.

3. Сатисфакција због смрти блиског лица

19. Због смрти блиског лица (оца) зрењанински судови досуђују износ од 15.000 динара преживелим блиским сродницима (Општински суд у Зрењанину П бр. 140/80 од 19. марта 1980. године). У тој правној ствари поднета је жалба, јер је тужилац тражио сатисфакцију у износу од 20.000 динара. Виши суд није уважио жалбу.

Чини се да у случајевима досуђивања накнаде неимовинске штете због смрти блиског лица (чл. 201. ЗОО), судови полазе од погрешне праксе да се за пример одмеравања висине новчане накнаде те врсте неимовинске штете узима тарифа осигуравајућих организација. (Осигуравајуће организације, на име, у својим општим условима предвиђају одговарајуће износе за исплату неимовинске штете због смрти блиског лица када постоји обавезно или добровољно осигурање живота).

Та пракса је врло шематска, треба је критиковати, јер према правилима 300 накнада штете због смрти блиског лица треба да је у зависности од стварног постојања психичког бола, као и од његовог интензитета (чл. 200. ст. 1. *in fine*).

Уосталом, пракса наших врховних судова настала пре ступања на снагу Закона о облигационим односима указивала је на потребу да у случају смрти блиског лица, блиским сродницима треба досуђивати сатисфакцију само ако су ти блиски сродници стварно трпили психичке болове.

У пракси судова нисмо запазили досуђивање будуће штете (чл. 203. 300), која представља новину у Закону о облигацијама. Ради се о случају када је усмрћен родитељ малодобног детета које у почетку не осећа психичке болове, а доцније, развојем његове личности, појављују се психички поремећаји због изгубљеног родитеља. Додуше, решење Закона овде није сасвим јасно: да ли се штета може тражити од тренутка смрти блиског лица обзиром на вероватност доцнијег наступања психичких поремећаја, или тек у тренутку када они, дакако иза штетног догађаја стварно наступе. Изгледа да речи Закона упућују на прву солучију.

4. Неимовинска штета — парнични трошкови

20. Не у једном случају се запажа да је досуђени парнични трошак већи од износа досуђене неимовинске штете. Тако, на пример, у случају Општинског суда у Зрењанину, Посл. бр. 119/79 и Вишег суда у Зрењанину Гж 217/80 од 5. марта 1980. године, укупан износ досуђене неимовинске штете због претрпљеног страха и физичког бола (4.000 динара) био је одмерен у мањем износу него парнични трошак (5.636,14 динара). У овим случајевима није примењивано старо начело парничног поступка *de minimus non curat praetor*. Додуше, чл. 458. Закона, који одређује критеријум *ratione valoris* маличног поступка подразумева поступање суда и у приликама захтева постављеним далеко чижим основама.

5. Однос смањене опште животне способности и смањене радне способности

21. Судови су ретко у могућности да одлучују о захтевима упереним на исплату сукцесивне ренте на име накнаде штете због смањење радне способности услед оштећења тела или инвалидности.

Судови, углавном, утврђују степен оштећења тела но, при томе, истовремено, по правилу, пропуштају да утврде да ли је оштећеник у стању да са телесним недостацима који резултирају из саобраћајног удеса, може да остварује исту зараду без повећаних телесних или интелектуалних напора.

Такође, судови изузетно ретко разлучују накнаду штете због телесног оштећења која, ако се схвати као сатисфакција за претрпљене болове, вид неимовинске штете, с једне стране, и чињеницу да из истог физичког оштећења тела може да произиђе и смањена општа животна способност, као посебан вид неимовинске штете, и коначно, ренту која се исплаћује као вид материјалне штете због разлике између новог личног дохотка који радник остварује услед телесног оштећења у мањем износу, и ранијег личног дохотка, који је остваривао у већем износу пре телесног оштећења.

У једном случају, на пример, Виши суд у Зрењанину поистовећује општу радну и животну способност, иако су у теорији и пракси ова два вида штете и пре ступања на снагу Закона о облигационим односима, била у потпуности разграничена. У првом случају, због смањене радне способности подразумева се накнада штете у виду ренте (материјална штета), а у другом случају (смањена општа животна способност) ради се о досуђивању сатисфакције због потребних појачаних напора у остваривању уобичајених животних активности (такво поистовећење смо запазили у пресуди Вишег суда у Зрењанину бр. Гж 713/80 поводом пресуде Општинског суда у Зрењанину, бр. П 284/79).

Додуше, ни пракса других виших судова, не само у Војводини, већ и у другим републикама и покрајинама (на пример, то показују објављене пресуде судова из Сарајева и Бања Луке), није уједначена и не разлучује увек општу животну и радну способност. Тако, на пример, неки босанско-херцеговачки судови досуђују накнаду штете због смањене опште животне способности у виду ренте, с тим, да тај вид штете надокнађују заједно са рентом која се исплаћује због смањене радне способности.

У другим случајевима Виши суд у Зрењанину врло јасно разликује ренту, као вид накнаде материјалне штете и сатисфакцију као вид накнаде за претрпљену неимовинску штету: „Кад је у питању захтев за досуђивање ренте, треба имати у виду да се ради о материјалној штети у висини изгубљене зараде због умањене радне способности као последице телесног оштећења за које је одговоран туженик. Према томе, висина досуђене ренте треба да буде у висини изгубљене зараде. Првостепени суд је био дужан да извођењем и оценом доказа утврди колико износи месечно изгубљена зарада тужиље, и то због умањења радне способности које је последица удеса и телесног оштећења, а не неких других околности, као што су старост и болест, који нису у узрочној вези са последицама удеса. Према томе, треба утврдити које послове је тужиља пре повреде обављала, а услед смањене радне способности сада није у стању да обавља”. (Пресуда Вишег суда у Зрењанину, Гж бр. 338/80—2 од 12. јуна 1980. године).

Др Стеван П. Шпановић
руководилац службе за поштански саобраћај
Заједнице југословенских ПТТ, Београд

ПРАВНА ПРИРОДА УГОВОРА О ПОШТАНСКИМ УСЛУГАМА

1. Уговор о поштанским услугама као уговор по пристанку

Околност што се уговор о поштанским услугама у нашем праву појављује као уговор по пристанку (уговор по приступању, адхезиони уговор) — види: члан 3. став 1. Закона о поштанским, телеграфским и телефонским услугама, „Службени лист СФРЈ”, бр. 24/74, може се поставити питање каква је правна природа тога уговора. Такво се питање постављало већ у стручној литератури у вези са правном природом уговора по пристанку уопште, па се у вези са тим водила извесна полемика међу писцима уговорног права.

Основно питање које се, с тим у вези постављало, састоји се у питању да ли су уговори по пристанку уопште уговори или је то вануговорни однос.

За разлику од општих облигационих уговора, код којих уговорне странке са мање или више утицаја, без обзира на постојећа законска и друга ограничења, ипак учествују у утврђивању одређених услова уговарања, код уговора по пристанку само једна страна, у оквиру граница прописаних законом, одређује услове уговарања, док друга страна те услове само прихвата такве какви су јој дати.

Страна која утврђује услове уговарања код уговора по пристанку чини то обично путем једне генералне понуде коју упућује неодређеном и неограниченом броју лица у циљу закључења уговора.

Другој уговорној страни не остаје ништа друго, већ да те унапред утврђене услове уговарања само прихвати такве какви су јој дати, у ком ће случају уговор бити закључен, или да те услове не прихвати, у ком случају до закључења уговора неће ни доћи.

Може се, дакле, констатовати да закључењу уговора по пристанку не претходи оно типично и уобичајено договарање и преговарање будућих уговорних странака, које је карактери-

стично за опште облигационе уговоре, а којим се међу будућим уговорним странкама утврђују појединости будућег уговора.

Општитост понуде код сваког уговора по пристанку садржана је у томе што је та понуда, како већ рекосмо, упућена неодређеном и неограниченом броју лица, па свако лице ту понуду може да прихвати, а са сваким од тих лица која ову понуду прихвате понуђач је дужан да уговор закључи.

Оваква генерална понуда може бити представљена јавности на различите начине и у различитој форми. Код неких уговора по пристанку та понуда је дата у облику одређених формулара, који у исто време служе и као исправе о уговору (формуларни уговори). Негде је генерална понуда дата у облику општих правила којима се регулише вршење посла, услуга и сл., а у ту сврху могу послужити и поједини ценовници, тарифе и сл. (уговор о превозу робе железницом). Код уговора о поштанским услугама генерална понуда је дата у облику Општих услова за вршење ПТТ услуга, у које спадају и ценовници поштанских услуга и Номенклатура ПТТ услуга.

Генерална понуда за закључење уговора по пристанку је уједно и стална понуда. То, пак, значи да се та понуда не мора стално обнављати, јер је страна која ту понуду даје, у суштини, стално обнавља вршећи редовно и трајно своју основну делатност.

Код сваког уговора по пристанку услови уговора су увек унапред познати другој уговорној странци. Друга уговорна странка нема о чему да се погађа са понуђачем око услова будућег уговора, јер су ти услови унапред утврђени и као такви су саставни део генералне понуде. Због тога, као што је већ речено, друга уговорна странка ту генералну понуду може само да прихвати, ако уговор жели да закључи или да ту генералну понуду не прихвати, ако уговор не жели да закључи.

И баш због такве природе односа који постоје код сваког уговора по пристанку, у стручној литератури постављало се питање да ли су уговори по пристанку уопште уговори или је то вануговорни однос. Схватања која су, с тим у вези, изнета крећу се од становишта да уговори по пристанку нису уопште никакви уговори, па све до супротног становишта, тј. да су уговори по пристанку прави облигациони уговори.

Погледајмо укратко суштину ових схватања.

Схватања која негирају уговорни карактер уговора по пристанку полазе обично од тога да уговорима по пристанку недостају битни предуслови за настанак облигационих уговора.

Под битним предусловима за настанак уговора уопште ова схватања подразумевају могућност претходног преговарања између будућих уговорних странака, односно између понуђача и понуђеног, око услова будућег уговора, око питања равноправности уговорних странака, и др.

Сматра се да једнострано утврђивање генералне понуде од стране понуђача, па тиме истовремено и једнострано утврђи-

вање услова будућег уговора, не може имати карактер понуде, већ да то може у најбољем случају бити правилник, реглман, статут и други слични једностранни правни акт по коме се имају регулисати будући правни односи са лицем или лицима која желе да се подвргну унапред прописаним правилима.

Друго схватање се налази на средини између овог схватања и другог по коме се уговори по пристанку сматрају правим облигационим уговорима. Не негирајући да код уговора по пристанку има извесних елемената који немају уговорни карактер, ово друго схватање истиче да поред ових елемената постоје и други, грађанско правни елементи, који том уговору дају карактер правог облигационог уговора.

Тако се, по овом схватању, уговори по пристанку састоје из једног статутарног дела (правилник, реглман, статут) чије су границе утврђене јавним поретком, и из једног уговорног дела који представља израз воља уговорних странака.

Ми, пак, сматрамо да уговори по пристанку имају карактер правих облигационих уговора, а ево из којих разлога:

Пре свега, закон нигде не тражи да слободна дискусија и други преговори будућих уговорних странака треба да претходе закључењу уговора. Због тога се ови елементи не могу узимати као битни предуслови за настанак уговора.

Довољно је да су странке сагласне у погледу услова будућег уговора, а није од значаја за настанак уговора то што су услови будућег уговора унапред утврђени само од једне уговорне стране. Боље је због тога статутарни део код уговора по пристанку схватити као понуду за закључење уговора, него као статут, правилник, реглман, и сл., јер изјава воље друге уговорне стране и није ништа друго до прихват понуде, независно од тога како је понуда створена.

Околност што се уговор о поштанским услугама јавља као уговор по пристанку допринела је да су у литератури поштанског права постављена слична питања у вези са правном природом овог уговора, тј. да ли је уговор о поштанским услугама уговор или је то јавно правни, тј. вануговорни однос.

Они писци који су негирали уговорну природу правних односа код уговора о поштанским услугама полазили су од постојећих јавно правних обавеза поште на вршење поштанских услуга и истицали да те јавно правне обавезе не потичу из грађанског, тј. уговорног, већ из јавног права, па због тога овде не може бити говора о уговору, већ само о јавно правном односу. Представници овог схватања истицали су да лице које пошти предаје писмо не сачињава са поштом никакав уговор, већ пошту само позива да изврши своју обавезу прописану законом, у вези са преносом писма. Делатност поште, сматрају ова схватања, није регулисана прописима грађанског права, већ је она регулисана прописима јавног права, па је и то један од разлога што овде нема уговора, већ има само јавно правних односа. Присталице овог схватања, наводе, поред ових, и друге разлоге које смо већ напред поменули, а којима се уговорима по при-

станку оспорава уговорни карактер и због тога што не постоји претходно договарање будућих уговорних странака о садржини будућег уговора, што постоји неравноправни положај понуђача и понуђеног, итд. итд.

Из свега што је речено, присталице овог схватања извели су закључак да ни корисници поштанских услуга, код уговора о поштанским услугама, не могу бити странке које уговарају, већ могу бити само лица која прихватају функционисање јавне поштанске службе, у складу са законом и другим прописима, па због тога ни овде нема уговора.

На питање, какав је положај корисника поштанских услуга у односу на јавну поштанску службу, ако институт уговора треба да буде одбачен, представници овог схватања одговарају да је положај корисника поштанских услуга одређен општом правном ситуацијом која значи да свако ко испуњава прописане законске и друге услове има право да захтева уредно функционисање јавне службе, с напоменом да то право не потиче из уговора, већ из закона или другог подзаконског акта. Ствар је, наиме, по представницима овог схватања сасвим једноставна, а манифестује се у следећем: Корисници поштанских услуга манифестују своју вољу у односу на јавну службу, а служба је дужна да ради по прописима и законским условима. Корисник поштанске услуге, истичу ова схватања, није поверилац неког давања, јер му пошта ништа не дугује. Корисник је само подносилац захтева чије испуњење не зависи од воље поште.

У литератури поштанског права забележено је и треће схватање које стоји на средини између два претходна и представља компромис између та два претходна става. По овом трећем схватању поштанске услуге се заснивају заиста на уговору, али је то уговор посебне врсте (уговор *suī generis*). По њима се овај уговор једним делом јавља на основи јавног, а другим делом на основи приватног права. Смисао ове компромисне тезе је у следећем:

Пошта и корисници поштанских услуга су сагласни да се одређена поштанска услуга изврши уз наплату одговарајуће поштарине (уговорни однос) док се обавеза поште да вршење поштанских услуга заснива на закону, а не на уговору (јавно правни однос).

Ову компромисну теорију побијали су и присталице антиуговорне теорије и присталице уговорне теорије, јер и једни и други сматрају да се са државом не може закључивати уговор о извршавању њених јавно правних обавеза.

Када се узме у обзир све што је до сада речено у вези са питањем правне природе уговора о поштанским услугама, као уговора по пристанку, види се да се не може оспоравати уговорни карактер правних односа који се јављају код ових уговора. Посебан начин закључења уговора о поштанским услугама, као уговора по пристанку, уз немогућност претходног преговарања будућих уговорних странака о условима будућег уговора, условили су рабање посебних правила која се примењују у погледу

настанка овог уговора, као, уосталом, и код других уговора по пристанку. Треба, међутим, нагласити да закључење било ког другог облигационог уговора никада није подразумевало ни потпуну слободу уговорних странака, нити њихову потпуну равноправност. Па, ипак, све то није сметало да се другим облигационим уговорима признавао увек уговорни карактер.

Неспорно је да је код уговора по пристанку неједнакост уговорних странака знатно више наглашена, али то никако не значи да то може бити разлог да се може оспоравати уговорна природа односа код овог уговора. Странци која приступа уговору од њене слободе и овде остаје могућност да овај уговор не закључи. То што је воља странке код овог уговора више или мање условљена неопходношћу да странка уговор ипак закључи, сасвим је друго питање и оно не може имати утицаја на уговорну природу односа код овог уговора.

Када је, пак, реч о уговору о поштанским услугама, као уговору по пристанку, са становишта нашега права нема никакве сумње да је тај уговор прави облигациони уговор. На ту чињеницу упућује и сам Закон о поштанским, телеграфским и телефонским услугама, по коме се ПТТ услуге врше, по правилу, на основу уговора по приступању, у складу са условима одређеним овим законом и Општим условима за вршење ПТТ услуга (члан 3. став 1. и члан 2. став 1. Закона о поштанским, телеграфским и телефонским услугама, „Службени лист СФРЈ”, бр. 24/74).

Уговор о поштанским услугама, као уговор по пристанку, настаје прихватањем од стране пошиљаоца Општих услова за вршење ПТТ услуга, која у овом случају представља генералну понуду поште за закључење уговора. Општи услови за вршење ПТТ услуга нису никакав административни акт поште који би мењао карактер односа поште и корисника поштанских услуга, већ су они генерална понуда поште за закључење уговора, коју је пошта упутила неодређеном броју корисника њених услуга.

То све показује да односи поште и корисника поштанских услуга у нашем праву имају уговорни карактер, за разлику од односа поште и корисника који постоје у другим земљама где је пошта, по правилу, административна установа, државно привредно предузеће и сл., са одговарајућим јавно правним овлашћењима и обавезама на подручју правног регулисања својих односа са корисницима поштанских услуга. Код ових земаља се уместо облигационих уговора у односима између поште и корисника њених услуга јавља тзв. административни уговор, као инструмент за регулисање тих односа.

Под административним уговорима подразумевају се уговори које закључују државна управа, односно организације које врше јавну службу, а у циљу обезбеђивања функционисања јавних служби. Ови административни уговори, у правима у којима постоје, почивају на другим правилима у односу на правила на којима почивају облигациони уговори, иако се они не разликују по својим елементима од облигационих уговора. Међутим, ти су уговори, с обзиром на циљ коме су намењени (функциониса-

ње јавне службе) изузети из режима који се примењује на облигационе уговоре и потпадају под режим управних судова.

У француској управно правној теорији и пракси постоји више врста административних уговора, као на пример: а) набављачки, који имају за предмет лифровање или израду какве материјалне покретне ствари; б) предузимачки, који имају за предмет непокретности (изграђивање путева, болница, школа); в) о концесији јавне службе, којима је циљ да обезбеде функционисање и експлоатацију јавне службе; г) административни уговори о превозу (уговори о превозу робе железницом, уговори о ПТТ услугама, и др.).

У нашем праву, с обзиром на измењене друштвено економске односе, нема потребе за стварањем посебног института административних уговора, јер се у таквим случајевима закључују имовинско правни уговори. Спорове који проистичу из таквих уговора решавају надлежни привредни судови (ако су у питању спорови између друштвено правних лица), а спорове између друштвено правних лица и грађана решавају судови опште надлежности.

Све што је напред речено говори у прилог тезе да је уговор о поштанским услугама у нашем праву облигациони уговор, са карактеристикама уговора по пристанку, као и то да су правни односи између поште и корисника поштанских услуга уговорни односи који почивају на Закону о поштанским, телеграфским и телефонским услугама и уговору о поштанским услугама који се закључује прихватањем од стране корисника Општих услова за вршење ПТТ услуга.

2. Однос уговора о поштанским услугама према уговору у корист трећег

Ако се уговор о поштанским услугама посматра са становишта положаја примаоца поштанске пошиљке, овај уговор подсећа на тзв. уговор у корист трећег. Ово због тога што прималац поштанске пошиљке не учествује у закључењу уговора о поштанским услугама ни непосредно ни посредно, а из тога уговора прима уговорену корист, коју је за њега уговорио пошиљалац поштанске пошиљке (прима поштанску пошиљку), могло би се закључити да уговор о поштанским услугама има елементе уговора у корист трећег, при чему би се под трећим лицем сматрао прималац поштанске пошиљке. Оваква и слична мишљења јављају се у нашој стручној литератури по питању правне природе уговора о превозу робе железницом, где је положај примаоца робе сличан положају примаоца поштанске пошиљке код уговора о поштанским услугама.

Да бисмо могли одговорити на питање да ли се уговор о поштанским услугама може сматрати уговором у корист трећег, потребно је претходно да одредимо појам уговора у корист

трећег, а затим упоређивањем елемената једног и другог уговора да дођемо до сазнања у вези са постављеним питањем.

У стручној правној литератури под уговором у корист трећег подразумева се такав уговор код кога се једна уговорна страна (промитент) обавезује према другој уговорној страни (стипуланту) да ће извршити одређену престацију или чинидбу у корист трећег лица (бенефицијара). Битан елеменат код уговора у корист трећег је тај што треће лице из овог уговора стиче само право, али не стиче и обавезу. Поред тога, треће лице може самостално да захтева извршење уговорне обавезе у своју корист, без обзира што оно није уговорна странка код овог уговора. Према томе, битан елеменат код уговора у корист трећег садржан је у праву трећег лица да од промитента захтева извршење уговорне обавезе. Такође уговор у корист трећег не садржи никакву обавезу за треће лице, јер се уговором између два лица не могу стварати обавезе за трећа лица.

Код уговора у корист трећег, треће лице не мора да буде именовано, али мора бити одређено или бар да постоји могућност да се то лице на неки начин индивидуализује. Испуњавање обавезе од промитента код овог уговора могу паралелно захтевати и стипулант и треће лице (корисник, бенефицијар). Код овог уговора промитента се, по правилу, не тиче однос који постоји између стипуланта и трећег лица.

Промитента се не тиче ни разлог због чега је стипулант уговорио корист за треће лице. Тај однос може настати из више разлога, међу којима се најчешће јављају следећи: а) испуњење неке раније обавезе стипуланта према трећем лицу (на пример, исплата дуга — *solvendi causa*); б) давање поклона (*donandi causa*); в) отварање кредита за треће лице (*credendi causa*), и др. У сваком случају то је интерни однос између стипуланта и трећег лица (корисника), и тај се однос, у принципу, не тиче промитента.

Стипулант може у свако доба код овог уговора опозвати уговорену корист, али само до момента док треће лице ту корист није прихватило. Што се, пак, тиче самог трећег лица оно може бити и будуће лице (лице које још није ни рођено) под условом да је оно одредиво.

Да бисмо могли дати оцену о томе да ли се уговор о поштанским услугама може сматрати уговором у корист трећег или не, потребно је елементе уговора о поштанским услугама упоређити са напред наведеним елементима уговора у корист трећег. Из овог што је до сада речено о појму уговора у корист трећег, види се да постоје битне разлике између овог уговора и уговора о поштанским услугама. Разлике се, у првом реду, односе на положај примаоца поштанске пошиљке у односу на треће лице код уговора у корист трећег. Прво питање које овде желимо да размотримо је одредивост примаоца поштанске пошиљке у односу на одредивост трећег лица код уговора у корист трећег.

Код уговора у корист трећег, треће лице не мора бити именовано. Довољно је да је то лице одредиво, а чак није битно ни

да ли оно постоји у моменту закључења уговора, јер треће лице може бити и свако будуће лице. За разлику од овог, код уговора о поштанским услугама прималац поштанске пошиљке мора бити јасно одређен у адреси пошиљке, јер се, у противном, уговор неће моћи извршити, тј. пошта неће знати ко је прималац пошиљке, па ни пошиљку неће моћи уручити примаоцу. Општим условима за вршење ПТТ услуга налаже се обавеза пошиљаоцу да на пошиљци читко, јасно и потпуно испише или означи адресу примаоца пошиљке, како не би било забуне у погледу лица коме пошиљку треба уручити. Како се обавеза поште мора истовремено извршити и у утврђеним роковима, то отпада могућност да прималац пошиљке може бити и неко будуће лице, тј. лице које тек треба да се роди, и сл.

Прималац поштанске пошиљке, за разлику од трећег лица, често не стиче само право из уговора о поштанским услугама, већ стиче и одређене обавезе. Међутим, обавезе које прималац поштанске пошиљке стиче могу настати непосредно из закона и из уговора.

Тако, на пример, обавеза из уговора о поштанским услугама за примаоца настаје када је пошиљалац приликом закључења уговора условио уручење поштанске пошиљке примаоцу уз претходну наплату откупног износа којим је пошиљалац оптерећи пошиљку. Ако прималац жели да прими приспелу пошиљку, он је дужан да пошти плати откупни износ којим је приспела пошиљка оптерећена, а пошта је дужна да тај откупни износ достави пошиљаоцу путем поштанске упутнице или уплатнице СДК на његов жиро рачун.

Међутим, обавеза примаоца по основу закона настаје када пошиљалац није пошти платио прописану поштарину (накнаду) за услугу која је предмет уговора (на пример, пошиљалац је предао пошти писмо или дописницу са неплаћеном или недовољно плаћеном поштарином). У таквом случају прималац је по закону дужан да пошти плати двоструки износ неплаћене или недовољно плаћене поштарине, ако жели да прими приспело писмо од носно дописницу.

Поред ових, постоје и неке друге обавезе за примаоца поштанске пошиљке које се не јављају код трећег лица. На пример: законска обавеза примаоца да плати царинске и друге дажбине за пошиљку из иностранства, уговорна обавеза за плаћање лежарине за пакет кога прималац није подигао у прописаном року, законска и уговорна обавеза примаоца да плати трошкове препаковања пакета када је пакет препакovan због кривице пошиљаоца, итд.

Види се, према томе, да прималац поштанске пошиљке не стиче само права из закљученог уговора, већ стиче и одређене обавезе, ако у датом случају жели да прими приспелу пошиљку. То је, по нама, такође једна од разлика између уговора о поштанским услугама и уговора у корист трећег.

Прималац поштанске пошिल्ке, за разлику од трећег лица код уговора у корист трећег, не може самостално да захтева извршење уговорне обавезе (на пример, уручење пошिल्ке) све док од поште није обавештен да му је пошиљка приспела, итд. Пошта одговара пошљаоцу за пошљку све док пошљка није уручена примаоцу, што такође упућује на посебан положај примаоца у односу на положај трећег лица код уговора у корист трећег.

Владимир Таминџић
РО „Хипкомерц“, Панчево

ОДНОС БАНКАРСКЕ ПРОВИЗИЈЕ И КАМАТЕ

Постављање проблема

У овом прилогу размотрићемо правну природу камате и банкарске провизије поводом обезбеђења и реализације уговора о кредиту у привреди, њихов однос, могућност спајања (кумулирања) и посебно питање да ли зајмодавац — кредитор може наплатити банкарску провизију преко највише дозвољене каматне стопе. Ово последње питање размотриће се поводом досадашње судске праксе и најновијег повишења стопа камата.

Правна природа камате и банкарске провизије

Камата је накнада за коришћење новца или других замениљивих ствари. То је општа дефиниција камате око које нема спора.¹

Провизија је такође, у ширем смислу, накнада али за разлику од камате, банкарска провизија је накнада за услуге банке у добијању кредита као на пример за посредовање, односно обављање стручних послова поводом реализације кредита. Провизија у најширем смислу речи обухвата накнаде и за остале банкарске послове као на пример дознаке, отварање акредитива, инкасо и сл.

Ми ћемо се задржати само на провизији за обезбеђење и реализацију кредита и само у том смислу појам провизије употребљавање се у овом раду, уколико другачије није речено.

У правној науци проф. Буклаш и др Визнер разликују камату од банкарске провизије коментаришући чл. 558. Закона о облигационим односима (300) ... „Од законског права на кама-

¹ Коментар 300 у редакцији проф. Б. Благојевића и проф. В. Круља, издање Савремене администрације, Београд, 1980, стр. 690.

Исто: Коментар 300, др Визнер и проф. Буклаш, Загреб, 1978, друга књига, стр. 1106. и 1107.

ту потребно је разликовати зајмодавчево право на провизију у вези са склапањем уговора о зајму”.²

Код нас у уговорима о кредиту у привреди номинално се као давалац кредита појављује банка, која кредит даје из новца који припада члановима банке, односно Организацијама удруженог рада и другим лицима који држе новац код банке. Према уговорима стиче се утисак да банци припадају и камата и провизија. У овим уговорима о кредиту не види се чији је новац и уговор не закључује, као давалац кредита, онај субјект коме новац припада (носилац права располагања ако је у питању удружени рад, односно права власништва ако су у питању физичка или грађанска лица).

У закону о основама кредитног и банкарског система законодавац је дословно спровео правила да сав приход од пословања банке припада онима чија су средства у банци (види чл. 175. и 176. у вези са чл. 7. цитираног закона). Законодавац и камату и банкарску провизију, односно „накнаду за вршење банкарских услуга” сврстава у приходе банке, али при томе појам „накнаде” не објашњава се детаљније.

Ако се однос камате и провизије посматра према решењима из 300, 558. чл., онда се може закључити да постоји разлика у њиховој правној природи утолико да се код зајма — уговора о кредиту у привреди камата претпоставља што није случај са провизијом. Другим речима право на провизију се не претпоставља ако није изричито уговорено.

У погледу начина наплате провизија се по правилу наплаћује одједном, а камата се наплаћује годишње. Међутим, банке некада уговарају наплату провизије полугодишње или годишње у ком случају се провизија и камата наплаћују на исти начин.

Посматрано са стране зајмопримца — корисника кредита практично је свеједно коме припада камата а коме провизија. За корисника кредита битно је заправо колико укупно износи накнада за тај кредит — колико ће га кредит коштати. У вези са тим значајно је да ли се банкарска провизија већ налази урачуната у камату или се провизија обрачунава поврх камате.

Разуме се да је интерес корисника кредита да му се провизија урачунава у камату, јер у томе случају за њега је кредит повољнији — јефтинији, него у случају да се провизија обрачунава поврх камате. Све ово под претпоставком да је у питању иста висина каматне стопе.

Такође се може оправдано закључити да друштвена заједница, организована у државу, има јасан интерес да утврди горњу границу (лимит) до које се могу кретати заједно камате (уговорна и затезна) и све провизије поводом кредита.

Правно-политички разлог за овакво уређење је потреба заштите дужника, због чега се у погледу камата одређује највиша

² Коментар 300, др Визнер и проф. Букљаш, Загреб, 1978, књига III, стр. 1802.

каматна стопа, као што је прописано у члану 399. 300 — за уговорну камату.

Зајмопримац је објективно у неповољној ситуацији самим тим што тражи кредит и практично код закључивања уговора о кредиту он најчешће не може равноправно да уговара услове кредита. Зајмопримац је формално правно равноправна странка са зајмодавцем, али реално он је у подређеном положају. Због недостатка новчаних средстава зајмопримац је *практично приморан да прихвати услове* кредита које му зајмодавац поставља. Због тога је друштво заинтересовано да утврди највише каматне стопе за кредите. Исти закључак се односи и на провизије. Све то да би се заштитио зајмопримац, односно да би се ограничила права зајмодавца.

О односу зајмопримца и зајмодавца проф. Обрад Станојевић илустративно каже „зајмодавац узима камате зато што може, а дужник их даје зато што мора”³. Исти закључак односи се сигурно и на банкарске провизије.

Иако банке код нас обављају финансијске послове са новчаним средствима удруженог рада — то је нормативно тако регулисано — оне стварно имају изван тих норми извесну самосталност у оквиру које и других утицаја, изван удруженог рада у правом смислу речи одлучују о условима кредита. Најбољи доказ за то је пракса банака задњих година у којима су банке по правилу уговарале максималне каматне стопе на кредите, а често и каматне стопе веће од највише дозвољених, а преко тога и провизије.

Кад се однос камате и провизије посматра са стране даваоца кредита, онда тај однос има две стране:

1. Однос банке према камати и провизији

Са становишта зајмодавца — банке питање камата на кредит и провизије значајно је јер је банка заинтересована за што већу камату, односно провизију пошто обе врсте накнаде за кредит, и камата и провизија припадају зајмодавцу (члановима банке), што увећава новчану масу са којом банка послује, штити новац који је дат на кредит од инфлације (надокнађује или бар смањује стопу инфлације) и сл.

Овде за сада не улазимо у проблем да ли су код нас каматне стопе реалне с обзиром на стопу инфлације, потражњу капитала и на висину каматних стопа у свету, нарочито у САД и др. развијеним капиталистичким земљама. Однос каматних стопа и банкарске провизије може се посматрати независно од наведених проблема.

³ Др Обрад Станојевић, „О настанку зајма и камата”, Институт за правну историју — Правни факултет, Београд, 1966, стр. 106. и 107.

2. Однос удружени рад—камата—провизија

Са становишта удруженог рада у најширем смислу речи, чија су средства у банци, овај однос је двострук.

Удружени рад се јавља и као давалац и као корисник кредита.

Можемо оценити да интерес удруженог рада за веће или мање каматне стопе и провизије зависи од тога да ли је поједини субјект удруженог рада у ситуацији да тражи кредит, или да се његова средства налазе код банке и из тих средстава се даје кредит другим субјектима.

Како се највећи број организација удруженог рада, у новије време, налази у ситуацији да му недостају новчана средства, то би се са стране удруженог рада могло закључити да би организације удруженог рада биле више заинтересоване за мање каматне стопе а самим тим и за мање провизије.

Могућно регулисање односа камата и банкарске провизије

С обзиром на напред изнету различиту правну природу камате и банкарске провизије и различите интересе зајмодавца — банке и корисника кредита могућно је различито регулисање овог односа.

Пре свега могућно је да кроз уговор о кредиту уговорне странке предвиде само уговорну камату и затезну камату а да не предвиде посебно банкарску провизију.

У том случају овај однос је једноставнији, јер се у оквиру камате као накнаде за коришћење новца, налази и евентуално посебна накнада „у вези са склапањем уговора о кредиту” односно за стручне послове у посредовању око кредита и у реализацији кредита.

Други начин за регулисање овог односа је да се у уговору о кредиту предвиде каматне стопе (редовна и затезна камата) и посебно провизија за посредовање у добијању кредита. Овакав облик регулисања односа је најчешћи у реализацији иностраних кредита преко домаћих банака. Изгледа да је из таквих уговора у наше право и правну праксу и дошао институт провизије за посредовање у обезбеђењу кредита („накнада за организовање кредита”) (енглески термини *managment fee*, *comitment fee* итд.).

Однос камате и провизије у судској пракси

У судској пракси код нас наилазимо на недвосмислен став судова по коме банкарска провизија улази у највишу каматну стопу — насупрот изнетом ставу правне науке (Визнер и Буклаш). Значи судови се опредељују за становиште да највиша каматна стопа садржи у себи и камате и све накнаде за добијање

и реализовање кредита. Према томе логично је да се не може тражити ништа више од највише каматне стопе по једном уговору о кредиту. Иако је уговорена провизија, која заједно са уговорном и затезном каматом прелази највишу дозвољену каматну стопу онда се камате и провизија морају свести на меру највише каматне стопе (види становиште раније Врховног привредног суда — општа седница од 26. и 27. XII 1972. године објављено у коментару ЗОО, издање Савремене администрације, у редакцији проф. Б. Благојевића и проф В. Круља, стр. 888. и 889). Из тог становишта цитирам: „Неће се пружати судска заштита уговорима у оном делу којим се предвиђа камата више од 12% без обзира на форму којом се та камата предвиђа (редовне, затезне, казнене, учешће у добити, провизија итд.) ...”

Из овог становишта суда очигледно је да Врховни привредни суд није разликовао камату од провизије. Једноставно према цитираном становишту провизија је само једна форма камате. Указујемо да је ово супротно становиште напред изнетом становишту из правне науке, односно решењу из закона. Независно од тога што је Врховни привредни суд, због реорганизације правосуђа, престао да постоји, ово правно становиште је читавих 10 година у судској пракси било важеће.

Међутим, пошто су код нас последњих неколико година били постављени захтеви, нарочито од банака, за повећање каматних стопа постављало се нужно и питање оправданости и реалности цитираног становишта судске праксе о максимирању камата и провизије на 12%. Најновија повећања каматних стопа практично су одредила највише каматне стопе и због тога наведено правно становиште не одговара више нити прописима нити економској ситуацији у погледу потражње кредита, висини каматних стопа у свету и сл. О томе ћемо на крају овог рада нешто шире.

Висина каматних стопа и провизија

Повећање каматних стопа, само по себи не решава проблем односа каматне стопе и провизије. Тај проблем би се морао решити посебним прописом, а у недостатку истог ваља примењивати, само у односу на кумулирање камате и провизије цитирано становиште судске праксе.

У новије време каматне стопе су повећане и то пре свега за куповину хартије од вредности, на кредите из примарне емисије и сл., а у случају неблаговременог плаћања обавеза по уговорима о кредитирању послова извоза робе и услуга, кредитирању производње и сл. предвиђена је и затезна камата од 12%. Тако највише каматна стопа као збир редовне и затезне камате, што је изричито прописано (одлуком о каматним стопама за куповину хартије од вредности и на кредите из примарне емисије, Сл. лист СФРЈ бр. 4/82) износи 16% до 20%.

Ваља напоменути да се ова повећања каматних стопа не односе на све кредите већ само на оне изричито предвиђене у Одлуци.

У самоуправном споразуму банака о политици каматних стопа предвиђено је повећање каматних стопа, поред осталог и на кредите за приоритетне намене одређене друштвеним плановима развоја за период 1981—1985. године, затим кредите за селективне намене, потрошачке кредите грађанима и међубанкарске кредите за ликвидност (споразум усвојен почетком 1982. године).

У одредби из чл. 14. тог споразума предвиђено је да ће се на средства и кредите, где је висина каматне стопе утврђена Законом или другим прописима примењивати камата регулисана Законом, односно прописом. Примећујемо да је такав закључак сувишан јер с обзиром на правну снагу Закона и других прописа, исти ће се примењивати и без уношења овакве одредбе у међубанкарски споразум.

Коначно најновија Одлука о висини стопе затезне камате (Одлука СИБ-а у складу са чл. 277. став 2. 300, објављена у Сл. листу СФРЈ бр. 19/82) прописује затезну камату и то од 25%, што значи да странкама практично није остављена могућност да својом вољом регулишу висину затезне камате, за разлику од уговорне камате. На овај начин одређена висина затезне камате, за коју генерално сматрамо да је превисока, указује на оправдано становиште да банкарска провизија треба да уђе у каматну стопу.

Закључна разматрања

Закључним разматрањима сводимо на нашу оцену питање да ли банкарска провизија, односно накнада за посредовање у добијању кредита и накнаде за реализацију кредита улазе у највишу каматну стопу или не.

Првенствено указују на разлоге правне сигурности и потребу да зајмодавац и зајмопримац, пре закључивања уговора о кредиту треба да знају колико износе камате, односно накнада за тај кредит. Дакле, сматрамо да разлог сигурности — правне налаже прописивање највише каматне стопе у коју би се урачунавале и провизије за посредовање у добијању кредита.

Друго могућно решење овог питања је одређивање две максималне стопе и то једна за највише каматне стопе (редовне и затезне) и друга највиша стопа провизије.

Што се тиче судске праксе поводом камата и банкарске провизије, ваља имати у виду да се судска пракса примењује по правилу само у случају када спор о праву на камату и провизију буде изнет пред суд. Судска пракса, уколико се сложимо да је извор права, нема по ширини и броју случајева на које се од-

носи обавезујућу снагу као Закон или други прописи. Сви односи се једноставно не решавају на суду — поводом кредита и провизије. Судска пракса је ређе извор права изван спорова и пре настанка спора. При уговарању банке се по правилу нису држале цитираног становишта судске праксе као извора права (12% максимална камата итд.), већ су се држале економских разлога, односно потражње новца, стопе инфлације потражње и висине каматних стопа у свету итд. Тако је долазило до сукоба права и економије, односно до сукоба судске праксе и праксе банака. Они спорови који су се решавали на суду разуме се решавани су у складу са судском праксом.

Ваља напоменути да цитирано становиште судске праксе остаје на снази за односе који су настали до доношења наведене Одлуке о висини стопе затезне камате и других прописа.

Након доношења одлуке о висини стопе затезних камата, сматрамо да се више не може примењивати судска пракса цитирана у становишту раније Врховног привредног суда, којом је највиша каматна стопа заједно са провизијом банке била предвиђена на 12%. Ова судска пракса не може се примењивати у погледу висине каматне стопе од 12% и то почев од дана ступања на снагу одлуке о висини стопе затезне камате (25. IV 1982. године). Али то не значи да се мора напустити и становиште судске праксе по коме банкарска провизија улази у највишу дозвољену каматну стопу. Ова пракса у погледу односа камате и провизије по мишљењу аутора може остати на снази све док се однос камате и провизије не уреди Законом.

Могло би се бранити и становиште да је највише дозвољена каматна стопа сада 25%, према цитираној одлуци СИВ-а а у складу са одредбом из чл. 277, 1065. и 558. 300. У ту затезну камату улази и банкарска провизија и уговорна камата.

ПРАВНА ПРАКСА

У складу с Договором о одржавању сталних периодичних састанака, ради разматрања питања која су од значаја за уједначавање судске праксе, у циљу јединствене примене Закона из њихове надлежности као и ради расправљања о другим питањима од заједничког интереса, потписаним у Загребу дана 16. маја 1975. године, делегати Врховног суда Црне Горе, Привредног суда Македоније, Врховног суда Словеније, Вишег привредног суда Србије, Врховног суда Косова, Врховног суда Војводине и Вишег привредног суда Хрватске, уз суделовање делегата Врховног суда Босне и Херцеговине, Суда удруженог рада Босне и Херцеговине и Суда удруженог рада Војводине и представника Савезног суда, Врховног суда Србије и Врховног суда Хрватске на свом XV састанку одржаном 26—28. маја 1982. године у Малинској (насеље Халудово) на Крку, након разматрања предлога, питања и одговора радне групе коју су сачињавали делегати Врховног суда Словеније, Вишег привредног суда Србије и Вишег привредног суда Хрватске, заузели су следеће ставове.

1. ЗАКОН О УДРУЖЕНОМ РАДУ И РЕГИСТАР

1. Основна организација удруженог рада

1.1. Да ли радници дијела радне заједнице који обављају стручне послове, који нису набројени у одредби чл. 403. ст. 2. ЗУР, као нпр. послове дистрибуције електричне енергије (диспечери), могу организирати основну организацију удруженог рада по одредбама чл. 403. ЗУР?

Основну организацију по одредбама чл. 403. ЗУР могу организирати само радници дијела радне заједнице који у радној организацији сложене организацији или пословној заједници обављају одређене стручне послове, који су таксативно набројени у чл. 403. ст. 2. ЗУР или би као такви били утврђени неким другим законом у смислу ст. 2. т. 8. тог члана.

Према томе радници дијела радне заједнице који у радној организацији, сложене организацији или пословној заједници обављају стручне послове који нису набројени у чл. 403. ст. 2. ЗУР, нити су као такви одређени у неком дру-

гом закону, не могу организирати основну организацију по одредбама чл. 403. ЗУР, а конституирање такве организације не би се могло уписати у судски регистар.

1.2. Да ли се основна организација удруженог рада која по одредбама чл. 379. ст. 4. ЗУР обавља дјелатност за потребе друштвеног стандарда може непосредно организирати као радна заједница из чл. 400 ЗУР?

Основна организација из чл. 379. ст. 4. ЗУР, која обавља дјелатност за потребе друштвеног стандарда, може се непосредно организирати само као таква радна заједница у којој радници управљају средствима рада по чл. 98. ст. 2. ЗУР. Како радници у радној заједници из чл. 400 ЗУР, дакле у радној заједници у којој се обављају само или претежно административно-стручни, помоћни и томе слични послови немају право управљања са средствима рада, то непосредно организовање такве основне организације у рад-

ну заједницу из чл. 400. ЗУР није могуће.

1.3. Могу ли радници основних организација удруженог рада у радној организацији донијети одлуку да се једна од основних организација организира као основна организација са статусом из чл. 403. Закона о удруженом раду, без сагласности радника те основне организације?

Радници основних организација не могу мијењати статус било које друге основне организације, макар су у саставу исте радне организације, без сагласности радника основне организације на коју се те промјене односе.

Радници осталих основних организација могу за такве промјене дати само иницијативу или се тим промјенама противити.

Ове промјене се врше измјенама самоуправног споразума о удруживању у радну организацију (чл. 13. ст. 3. ал. 4, чл. 372, чл. 403. и 404. ЗУР).

2. Радна организација

2.1. Да ли се радна организација у оснивању може удружити у другу радну организацију и у њој се конституирати као основна организација без претходног конституирања у радну организацију?

Радна организација у оснивању се не може удружити у другу радну организацију и у њој се конституирати као основна организација удруженог рада, прије него се конституира као радна организација.

Оснивач и савјет радне организације у оснивању доносе одлуке у вези са изградњом односно припремним радњама и припремама за конституирање (чл. 363. и 369. ст. 1. ЗУР), али немају овлаштења да доносе одлуке којима би се одређивао њен будући статус. То овлаштење имају само радници, али тек у конституираној радној организацији (чл. 13. ст. 3. ал. 4, чл. 371. и чл. 376. ЗУР). Након конституирања новоосноване радне организације радници могу доносити одлуке о будућем статусу те радне организације.

2.2. Да ли су могуће промјене у организирању радне организације у оснивању, посебно удруживање такве радне организације са већ конституираном радном организацијом?

Промијене у организирању радне организације у оснивању нису могуће, јер је претпоставка за такве промјене, да је радна организација већ конституирана и да постоји субјект одлучивања о тим промјенама што су у основним организацијама или у јединственим радним организацијама самоуправно удружени и организовани радници. То произилази из одребе чл. 376. ЗУР која уређује те промјене, а очито се односи на већ конституирану радну организацију.

2.3. Може ли се радна организација тако организирати да већина или све основне организације у њеном саставу обављају послове из чл. 403. ст. 2. ЗУР, кад те послове обављају за сложену организацију удруженог рада или пословну заједницу у коју је та радна организација удружена?

Радна организација се може организирати тако да већина или све основне организације у њеном саставу обављају послове из чл. 403. ст. 2. ЗУР, кад те послове обављају за сложену организацију удруженог рада или пословну заједницу у коју је та радна организација удружена.

2.4. Какав је поступак промјена у организирању основних организација удруженог рада и конституирања радне организације са основним организацијама у радну организацију без основних организација?

Ако су радници у основним организацијама удруженог рада у саставу исте радне организације на зборовима оцијенили да су престали постојати увјети за постојање основних организација, могу одлучити референдумом о промјенама у организирању основних организација, односно о удруживању основних организација и њиховом престанку, као и престанку радне заједнице (чл. 326. и 407. ст. 1. ЗУР).

Ове промјене се врше путем самоуправног споразума о промјенама односно удруживању, којим се утврђује између осталог престанак постојања увјета за постојање основних организација, твртка и дјелатност радне организације, која у свом саставу нема основних организација. У даљњем поступку врши се конституирање радне организације, која у свом саставу нема основних организација, по прописима, који предвиђају конституирање радне организације без основних организација, с тим што у овом поступку учествују сви радници укључујући и раднике бивше радне заједнице.

Упис те промјене у судском регистру врши се у истом регистарском улошку.

2.5. Какав је поступак промјена у организирању радне организације односно њеног удруживања у другу радну организацију када су се из те радне организације издвојиле све основне организације, осим једне?

Када се из радне организације, која у свом саставу има основне организације, издавају основне организације био истовремено или појединачно тако да у радној организацији остане само једна основна организација, потребно је, да се прије издавања последње организације, односно свих основних организација, ако се издавају истовремено, у смислу чл. 341. ЗУР споразумно уреди и питање радне заједнице за обављање послова од заједничког интереса, тј. да се у смислу чл. 407. ЗУР донесе одлука о њеном престанку, о распоређивању средстава, права и обавеза и о распоређивању радника радне заједнице.

Послије издавања основне, односно основних организација, морају радници преостале, основне организације заједно са радницима радне заједнице, која је престала постојати и који су распоређени у ту основну организацију, конституирати радну организацију као радну организацију која у свом саставу нема основних организација (чл. 371. ст. 2. ЗУР).

Истовремено може почети и поступак удруживања радне организације у другу радну организацију

у коме морају радници прве радне организације и радници свих основних организација у саставу друге радне организације одлучити референдумом прије свега о закључењу самоуправног споразума о удруживању радне организације, која се конституирала као радна организација, која у свом саставу нема основних организација, у другу радну организацију у којој постаје основна организација.

У судском регистру се у таквом случају најприје брише основна организација и уписују код радне организације промјене које су настале њеним конституирањем у јединствену радну организацију, затим се по закључењу самоуправног споразума о њеном удруживању у другу радну организацију јединствена радна организација брише и уписује као основна организација у другој радној организацији.

2.6. Да ли јединствена радна организација у редовној ликвидацији или стечају, која је судионик самоуправног споразума о удруживању у сложену организацију, пословну заједницу или какав други облик удруживања рада и средстава, судјелује и како у поступку промјена и допуна самоуправног споразума о удруживању?

Радна организација, која у свом саставу нема основних организација, може бити пуноправни судионик самоуправног споразума о удруживању у сложену организацију, пословну заједницу или какав други облик удруживања рада и средстава само док послује односно док радници у њој редовито обављају њену дјелатност (чл. 16. ст. 2, 3 и 4, чл. 382. и чл. 388. ЗУР, те чл. 140 Закона о санацији и престанку организација удруженог рада — Сл. лист СФРЈ бр. 41/80). Због тога отварањем стечаја, односно редовне ликвидације над таквом радном организацијом она престаје бити учесник у даљем самоуправном споразумјевању о измјенама и допунама самоуправних споразума о удруживању у један од наведених облика удруживања.

2.7. Како се у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију одређују средства која основне организације удруженог рада удружују у радну организацију и да ли регистарски суд треба да цијени да ли су та средства у сразмјеру са функцијама радне организације?

Друштвена средства, које основне организације удружују у радну организацију на основу самоуправног споразума о удруживању у радну организацију морају бити одређена бројкама (цифарски), по врсти, по количини или на други одређен начин.

Регистарски суд по службеној дужности пази да ли су у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију на овај начин одређена удружена средства у радну организацију (чл. 372. ст. 1. и чл. 449. ст. 1. ЗУР).

Ако регистарски суд оцјени да удружена средства нису у сразмјеру с функцијом радне организације, неће одбити упис конституирања такве радне организације, али ће о томе обавијестити надлежног друштвеног правобраниоца самоуправљања и надлежну друштвено-политичку заједницу.

2.8. Може ли наставити радом и уписати се у судски регистар као организација удруженог рада досадашња уговорна организација удруженог рада, ако су пословођи надокнађена сва средства и престала му права по основу власништва, а таква организација удруженог рада има мали број радника (нпр. три)?

Кад су пословођи надокнађена сва уложена средства и престала му права по основу власништва уговорна организација удруженог рада може наставити радом као организација удруженог рада (чл. 315. ЗУР), а и регистарски суд ће ову промјену уписати у судски регистар, ако су за то испуњени и други законски увјети.

Према томе таква уговорна организација удруженог рада не може наставити радом, нити може бити уписана у судски регистар, ако радници у њој због малог броја не могу остваривати своја друштвено-економска и друга самоуправна

права (чл. 320. ст. 3, чл. 323. и чл. 449. ст. 1. ЗУР).

3. Сложена организација удруженог рада

3.1. Да ли се у сложену организацију удруженог рада могу непосредно удруживати основне задружне организације и основна организација удруженог рада у саставу пољопривредне задруге?

У сложену организацију удруженог рада могу се удруживати и пољопривредне задруге и други облици удруживања пољопривредника у складу са самоуправним споразумом о удруживању. Под другим облицима удруживања пољопривредника треба разумјети само друге врсте задруга (рибарске задруге, пчеларске задруге, задруге домаће радиности, водне задруге и др.) у складу са републичким односно покрајинским законом (чл. 16. ст. 3. и чл. 382. ст. 4. ЗУР). Према томе основне задружне организације и основне организације удруженог рада у саставу пољопривредне задруге се не могу непосредно удружити у сложену организацију удруженог рада.

3.2. Да ли се радна организација, која у свом саставу има основне организације, може организирати као сложена организација удруженог рада, док је у току поступак издавања једне основне организације удруженог рада из њеног састава, а та основна организација се не жели удружити у сложену организацију, већ води спор о утврђивању начина и увјета извршења међусобних права и обавеза са другим основним организацијама?

Ако је у судски регистар уписана предбиљежба одлуке о издавању основне организације удруженог рада из састава радне организације, а покренут је и спор у смислу одредбе чл. 341. ЗУР о уређивању међусобних права и обавеза између основне организације која се издаваја и осталих основних организација, радна организација се не може организирати као сложена ор-

ганизација удруженог рада све док овај спор траје (чл. 341. ст. 3. ЗУР).

Наиме, одлуку о организирању радне организације као сложене организације удруженог рада доносе радници већином гласова укупног броја радника сваке основне организације у саставу радне организације (чл. 386. ст. 1. и 2. ЗУР).

Радници сваке основне организације одлучују да се њихова организација, сама или удружена с другим основним организацијама, ако су испуњени законом одређени увјети, организира као радна организација у саставу сложене организације.

У оваквим случајевима у судски регистар се уписује престанак радне организације која се организира у сложену организацију и престанак свих основних организација у њеном саставу, а у судски регистар се уписују и новоорганизоване радне организације у сложеној организацији удруженог рада.

4. Радна заједница

4.1. Да ли се у радној организацији, која у свом саставу има основне организације удруженог рада и у сложеној организацији удруженог рада обавезно оснива радна заједница за обављање административно-стручних, помоћних и њима сличних послова?

У радној организацији, која у свом саставу има основне организације и у сложеној организацији удруженог рада обавезно се оснива радна заједница за обављање административно-стручних, помоћних и њима сличних послова (чл. 15. ст. 1, чл. 372. ст. 1, чл. 384. и чл. 400. ст. 1. ЗУР).

Само сасвим изузетно се може самоуправним споразумом о удруживању у радну или сложену организацију утврдити да нема увјета са оснивање радне заједнице због малог обима посла, просторне удаљености или других сличних разлога. У истом самоуправном споразуму се мора одредити која ће организација или радна заједница обављати те послове.

4.2. Како престаје радна заједница радне организације над чијим су свим основним организацијама отворени поступци стечаја?

Кад се над свим основним организацијама у саставу радне организације отвори стечајни поступак радна заједница престаје постојати по сили закона. То произлази из смисла одредби чл. 15. ст. 1, чл. 400. ст. 1. и 403. ст. 1. ЗУР.

Стечајно виђење, које отвара стечајни поступак над посљедњом основном организацијом, рјешењем о отварању стечајног поступка, утврђује да је радна заједница престала постојати услијед отварања стечајног поступка над свим основним организацијама удруженог рада за које је ова радна заједница обављала послове од заједничког интереса.

5. Пословна јединица

5.1. Да ли се у статут основне организације морају унјети сви подаци о пословним јединицама које се уписују односно евидентирају у судском регистру?

Статут основне организације не мора садржавати све податке о пословним јединицама које се уписују односно евидентирају у судском регистру, ако су статутом утврђени увјети о оснивању пословне јединице и орган управљања који о томе одлучује. Међутим, одлука о оснивању пословне јединице мора садржавати све податке који се уписују односно евидентирају у судски регистар (чл. 448. ст. 5. ЗУР и чл. 36. и 38. Уредбе о уписима организација удруженог рада и других субјеката у судски регистар)

6. Твртка и назив

6.1. Да ли је потребно одобрење извршног органа одговарајуће друштвено-политичке заједнице за уношење у твртку или назив појмова као што су „Македонија“, „Битола“ и слични?

Без одобрења извршног органа одговарајуће друштвено-политичке заједнице не могу се у твртку од-

носно назив уносити називи који чине дио назива Федерације, република и покрајина („Југославија“, „Босна и Херцеговина“, „Црна Гора“, „Хрватска“, „Македонија“, „Словенија“, „Србија“, „Косово“ и „Војводина“), јер и сами ти географски појмови означавају одређене друштвено-политичке заједнице (чл. 422. ст. 6. ЗУР).

Није потребна сугласност извршног органа друштвено-политичке заједнице за уношење у твртку или назив осталих географских појмова (градова, насеља), јер се ови не подударају са подручјем одговарајуће друштвено-политичке заједнице.

6.2. Да ли основна организација удруженог рада може имати скраћену назнаку свог назива истовјетну са скраћеном назнаком твртке радне организације у чијем је саставу?

Основна организација удруженог рада не може имати исту скраћену назнаку свог назива, односно назнаку којом се ближе обиљежава име које има радна организација у чијем је саставу. Наиме, истовјетна скраћена назнака, односно назнака којом се ближе обиљежава име, несумњиво може у правном промету довести треће особе у забуну у погледу чињенице са којим субјектом ступа у правни однос (чл. 417. ст. 1. т. 2, чл. 423. ст. 1. и чл. 424. ст. 1. ЗУР).

7. Дјелатност

7.1. Да ли се код радне организације у оснивању, чије је оснивање уписано у судски регистар, може уписати и споредна дјелатност, ако је ова радна организација прибавила рјешење надлежног органа о испуњавању увјета техничке опремљености и заштите на раду?

Послије уписа оснивања, а прије конституирања радне организације у оснивању, не може се у судски регистар уписати споредна дјелатност, пошто ова дјелатност није ни обухваћена актом о оснивању. Према чл. 357. ст. 2. т. 4. ЗУР акт о оснивању радне организације садр-

жи, поред осталог и дјелатности којима ће се бавити радна организација и тај податак се уписује у судски регистар према чл. 19. ст. 1. Уредбе о уписима организација удруженог рада и других субјеката у судски регистар.

Споредне дјелатности у смислу чл. 411. ст. 1. и 2. ЗУР могу обављати само конституиране организације удруженог рада.

Ако је неки дио радне организације у оснивању оспособљен за почетак обављања утврђених дјелатности, радници тог дијела радне организације у оснивању могу донијети одлуку о организовању привремене основне организације удруженог рада (чл. 364. ст. 1. и 2. ЗУР), па ће се та дјелатност уписати у судски регистар приликом предбиљежбе коначне одлуке о организовању привремене основне организације према одредби чл. 21. ст. 1. цит. Уредбе.

7.2. Да ли основна организација може утврдити као своју споредну дјелатност дјелатности које су прије тога самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију утврђене као основне дјелатности удружених основних организација у исту радну организацију?

Основна организација може својим статутом или његовом измјеном утврдити као споредну дјелатност оне дјелатности које су самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију већ утврђене као основне дјелатности удружених основних организација, ако је то у складу са самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију.

Наиме, према чл. 372. ст. 1. ЗУР самоуправни споразум о удруживању у радну организацију садржи, поред осталог и одредбе о дјелатностима основних организација и дјелатности радне организације, с тим да се из ове одредбе не види да ли се ради о основним или споредним дјелатностима. Међутим, кад се узму у обзир одредбе чл. 410. ст. 1. и 2. ЗУР, према којима основна организација може обављати само једну основну дјелатност, те да се дјелатности утврђују у складу са самоуправним споразумом о удруживању у радну органи-

зацију, онда се мора закључити да се самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију утврђују основне дјелатности за сваку основну организацију, па се на тај начин врши и подјела рада и специјализација у оквиру радне организације. Истим самоуправним споразумом могу се предвидјети одређени увјети под којима се у основним организацијама могу обављати споредне дјелатности.

7.3. Која се дјелатност утврђује у одлуци о организирању основне организације удруженог рада?

Одлуком о организирању основне организације се не одређује њена будућа дјелатност, већ се утврђује дјелатност (основна или споредна), коју обавља тај дио радне односно основне организације (чл. 328. ст. 3. ЗУР). Такво означавање дјелатности служи ради идентификације дијела који се организира као основна организација, а не ради утврђивања дјелатности коју ће та нова основна организација обављати.

У судски регистар се уписује предбиљежба одлуке о организирању основне организације, која садржи дјелатност коју обавља дио радне или основне организације, који се организира као нова основна организација, без обзира на то да ли се ради о основној или споредној дјелатности.

7.4. Може ли основна организација удруженог рада, која обавља послове из чл. 403. ЗУР за удружене основне организације, промијенити свој статус тако да настави са радом као основна организација која те послове обавља као своју основну дјелатност за треће особе?

Основна организација удруженог рада, која обавља послове из чл. 403. ЗУР, осим комерцијалних послова, може промијенити свој статус тако да настави радом као основна организација, која те послове обавља као своју основну дјелатност за треће особе, под увјетом да се с тим сугласе организације за које она те послове обавља. Ова сугласност се даје одговарајућим променама самоуправног споразума о удруживању (чл. 13, чл. 14, чл. 372.

ст. 1. чл. 384, чл. 388. ст. 1, чл. 403. ст. 1. и чл. 404. ЗУР).

8. Вањска трговина

8.1. Да ли једна основна организација удруженог рада која се накнадно организира у саставу јединствене радне организације регистрине за обављање послова вањско-трговинског промета може вршити послове вањско-трговинског промета без нове сугласности координационог одбора?

Основна организација удруженог рада, која се накнадно организира у саставу јединствене радне организације регистрине за обављање послова вањско-трговинског промета мора прибавити нову сугласност координационог одбора, јер се ради о новом субјекту вањско-трговинског промета, (чл. 16. Закона о промету робе и услуга с иностранством).

Када се у саставу радне организације, која није имала у свом саставу основне организације, организирају двије или више основних организација, за сваку од ових основних организација утврђују се увјети (средства, просторије, дјелатност односно послови, кадрови, назив и др.), јер се свака од новоорганизираних основних организација појављује као нови субјект права, односно нова друштвеноправна особа.

Послови вањско-трговинског промета, који су били уписани код радне организације, на основу сугласности надлежног органа, не могу се аутоматски дијелити, нити преносити на новоорганизоване основне организације.

8.2. Ако се основна организација удруженог рада, која је регистрана за вршење послова вањско-трговинског промета, издвоји из састава радне организације и организира као радна организација, да ли је потребно да и у таквом случају прибави сугласност координационог одбора за вршење послова вањско-трговинског промета?

Основна организација удруженог рада, која се издвоји из састава радне организације и организира као радна организација не може наставити обављати послове вањско-трговинског промета без сугла-

ности координацијског одбора. Исто важи и у случају када се основна организација, регистрирана за послове вањскотрговинског промета, издаја из састава радне организације и удружује у другу радну организацију у којој задржава статус основне организације (чл. 16. Закона о промету робе и услуга с иностранством).

8.3. Да ли је код послова заступања страних твртки могуће разлучити склапање уговора од његовог извршења, односно тај посао подијелити и у судски регистар уписати као два посебна посла, од којих би први обављала радна организација, а други основна организација у њеном саставу?

Послови заступања страних твртки могу се разлучити тако да неке од њих обавља радна организација, а друге основна организација удруженог рада у њеном саставу.

Наиме, заступање страних твртки обухвата четири врсте послова, који се могу обављати сви заједно, али и сваки за себе (чл. 65. Закона о промету робе и услуга с иностранством).

8.4. Може ли пословна заједница обављати послове заступања страних твртки?

Пословна заједница не може обављати послове заступања страних твртки. Ово стога што пословна заједница у правном промету наступа за рачун удружених организација удруженог рада (чл. 388. ст. 5. ЗУР), па не може обављати послове у име и за рачун стране твртке, како то произлази из одредбе чл. 65. ст. 1. и 7. Закона о промету робе и услуга с иностранством.

9. Одговорност за обвезе и овлаштења у правном промету

9.1. Да ли радна организација иступа у правном промету с трећим особама и у своје име и за свој рачун или само у своје име, а за рачун удружених основних организација?

Радна организација у правном промету с трећим особама иступа

у своје име, а за рачун удружених основних организација.

Када се ради о удруженим средствима у радној организацији, у односу на та средства радна организација иступа у своје име и за свој рачун у складу са овлаштењима из самоуправног споразума о удруживању у радну организацију, односно у оквиру своје правне способности.

10. Заступање

10.1. Да ли основна организација може самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију овластити радну организацију да је заступа пред судовима и другим органима?

Самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију не може се овластити радна организација да заступа основну организацију пред судовима и другим органима.

Наиме, заступање организације удруженог рада пред судовима и другим органима само је дио заступања организација удруженог рада из чл. 438. ст. 3. ЗУР, па организацију удруженог рада може заступати на основу овлаштења датог статутом, односно самоуправним споразумом о удруживању, само њен радник (статутарни заступник — ст. 1. и 2. истог члана).

10.2. Да ли страни држављанин или особа без држављанства може бити именована и послове и радне задатке с посебним овлаштењима и одговорностима, односно послове инокосног пословодног органа или председника колегијалног пословодног органа и уписана у судски регистар као заступник?

Страни држављанин или особа без држављанства може бити именована на послове и радне задатке с посебним овлаштењима и одговорностима, односно послове инокосног пословодног органа или председника колегијалног пословодног органа (чл. 184. ст. 4. ЗУР и чл. 1. Закона о увјетима за заснивање радног односа са страним држављанима — Сл. лист СФРЈ бр. 11/78) и уписана у судски регистар као за-

ступник, ако то није противно републичком односно покрајинском закону и самоуправном опћем акту организације чији би заступник требао бити (чл. 2. ст. 2. истог Закона).

10.3. Тко доноси одлуку о промјени особа овлашћених за заступање радне организације у оснивању?

Одлуку о промјени особа овлашћених за заступање радне организације у оснивању доноси оснивач (сходно одредби чл. 357. ст. 2. т. 7. ЗУР).

11. Мјере друштвене заштите

11.1. Могу ли се у радној организацији, која има основне организације у свом саставу, у којој се уводе привремене мјере друштвене заштите, вршити промјене у организирању?

У времену од доношења закључка о покретању поступка за подузимање привремених мјера друштвене заштите до доношења одлуке о увођењу тих мјера не могу се вршити промјене у организирању у радној организацији (издавање, удруживање, организовање нових основних организација).

Након доношења одлуке о увођењу привремених мјера друштвене заштите могу се вршити промјене у организирању ако то право није радницима изричито одузето одлуком о увођењу ових мјера (чл. 622. ст. 1. т. 5. ЗУР) и ако то није противно републичком односно покрајинском закону.

11.2. Да ли је потребна сугласност органа друштвено-политичке заједнице на одлуку основне организације удруженог рада о удруживању са другом основном организацијом, ако су у тој основној организацији уведене привремене мјере друштвене заштите?

Сугласност органа друштвено-политичке заједнице на одлуку о промјени у организирању основне организације у којој су уведене привремене мјере друштвене заштите даје се само кад је то предвиђено при-

временом мјером друштвене заштите самоуправних права и друштвеног власништва, ако то није противно републичком односно покрајинском закону.

12. Упис у судски регистар

12.1. Како ће поступити регистарски суд кад му се као доказ, уз захтјев за упис у судски регистар приложи самоуправни опћи акт усвојен прије дужег времена?

Ако је као доказ, уз захтјев за упис у судски регистар, приложен самоуправни опћи акт (самоуправни споразум о удруживању, статут и сл.) који је усвојен прије дужег времена, регистарски суд само због те околности неће одбити захтјев за упис. Ако сматра да за то постоје разлози суд ће извидјети околности значајне за provedбу уписа и одлучити према утврђеном стању (чл. 449. ст. 3. ЗУР).

Уколико суд одбије захтјев за упис обавијестит ће о томе друштвеног правобраниоца самоуправљања (чл. 16. ст. 1. Закона о друштвеном правобраниоцу самоуправљања — Сл. лист СФРЈ, бр. 36/75 и 20/82).

12.2. Да ли се рок за захтјев за брисање неоснованог уписа у судски регистар од 15 дана од сазнања односно 60 дана од објаве уписа односи и на брисање уписа по службеној дужности?

Рок за захтјев за брисање неоснованог уписа у судски регистар од 15 односно 60 дана из одредби чл. 457. ст. 2. ЗУР односи се само на захтјев особа које за то имају правни интерес, а не и на брисање уписа по службеној дужности.

12.3. Може ли се извршити упис конституирања основне организације удруженог рада организоване од дијела основне организације, ако није извршен распоред средстава, права и обвеза између постојеће и нове основне организације и за то приложен доказ?

Упис конституирања новоорганизоване основне организације удруженог рада, од дијела основне организације, не може се извршити, ако није извршен распоред средстава, права и обвеза између постојеће и нове организације и приложен самоуправни споразум о распореду средстава, права и обвеза као доказ.

Овиме се мијења став заузет на V састанку 19. и 20. V 1977. у Сплиту под бр. 20.

12.4. Да ли се у судски регистар може уписати конституирање радне организације коопераната без претходног уписа оснивања радне организације коопераната?

У судски регистар се не може уписати конституирање радне организације коопераната без претходног уписа оснивања ове радне организације у смислу чл. 293. ст. 1. ЗУР, ако републички односно покрајински закон није друкчије прописао. У судски регистар по правилу се уписује прво оснивање, а затим конституирање радне организације коопераната. Међутим, може се истовремено уписати оснивање и конституирање радне организације коопераната, ако је конституирање извршено непосредно по оснивању.

12.5. Да ли се приликом уписа конституирања радне организације коопераната подноси и доказ да радна организација коопераната има удружених пољопривредника?

Ако републичким односно покрајинским законом није друкчије одређено уз пријаву за упис конституирања радне организације коопераната није потребно подносити посебан доказ да у радној организацији постоје удружени пољопривредници, јер је то претпоставка за оснивање такве радне организације која се утврђује из акта о њеном оснивању (чл. 293. ст. 1. ЗУР).

12.6. Да ли се приликом подношења пријаве за упис конституирања радне организације коопераната, која у свом саставу има основне организације коопераната, прилажу и самоуправни споразуми из чл. 294. ст. 2. ЗУР?

Приликом подношења пријаве за упис у судски регистар конституирања радне организације коопераната, која у свом саставу има основне организације коопераната, прилажу се, поред самоуправног споразума о удруживању у радну организацију и самоуправни споразуми којима се утврђују увјети и начин удруживања, те међусобна права, обвезе и одговорности пољопривредника односно пољопривредника и радника (чл. 294. ст. 2. ЗУР).

12.7. Да ли основна организација, која се бави угоститељством, мора бифе који отвара сваки пут у вријеме сајма у мањем пословном центру на сајмишту уписати односно евидентирати у судски регистар?

С обзиром да је пословна јединица дио основне организације удруженог рада, односно радне организације која у свом саставу нема основне организације и како је претпоставка за постојање ових субјеката трајност радног процеса у њима, односно трајност обављања њихове дјелатности, то је трајност обављања дјелатности значајка и за пословне јединице. С тог разлога се не могу сматрати пословним јединицама такви дијелови основне организације односно радне организације без основних организација у којима се обавља одређена дјелатност само с времена на вријеме или са већим временским прекидима.

Према томе, такви бифеи и сличне пословне просторије у којима се обавља дјелатност од времена на вријеме у већим временским прекидима, не могу се сматрати пословним јединицама, па се и не уписују, односно не евидентирају у судском регистру.

12.8. Да ли је за упис престанка пословне заједнице довољна само одлука радника у удруженим организацијама о престанку (чл. 110. у вези чл. 111. Уредбе о уписима организација удруженог рада и других субјеката у судски регистар) или уз пријаву мора бити приложен самоуправни споразум о распореду средстава, права и обвеза пословне заједнице?

За упис престанка пословне заједнице није довољно доставити регистарском суду само одлуку о престанку пословне заједнице, већ се уз пријаву за упис престанка пословне заједнице мора приложити и самоуправни споразум о распореду средстава, права и обвеза пословне заједнице на удружене организације.

12.9. Како ће се у судски регистар уписати послови промета робе и услуга организација удруженог рада које се баве пословима промета робе и услуга с иноземством у смислу одредбе чл. 2. Закона о измјенама и допунама Закона о промету робе и услуга с иноземством?

Одредбу чл. 2. Закона о измјенама и допунама Закона о промету робе и услуга с иноземством (Сл. лист СФРЈ бр. 5/82), уствари одредбу чл. 9. ст. 3. тог Закона, треба разумјети тако да промет оне робе и услуга за које је организација удруженог рада, која не обавља промет робе у Југославији, удружила рад и средства с другим организацијама удруженог рада, може та организација обављати с иноземством у границама удруживања рада и средстава и уписати у судски регистар, иако није уписана за промет у Југославији.

Према томе, код такве организације се уписује у судски регистар промет робе и услуга само с иноземством на регистарском листу прилог 2 А, а у границама одобрења надлежног координацијског одбора.

12.10. Да ли при упису оснивања и конституирања у судски регистар пољопривредне или друге задруге као заступник те задруге може бити уписан само нетко од оснивача?

Као заступник пољопривредне или друге задруге при упису оснивања и конституирања у судски регистар те задруге може бити уписан члан задруге (оснивач) или особа из радног односа у истој задрузи, ако је то у складу с републичким односно покрајинским законом.

12.11. Да ли се пословодни орган (инокосни или председник колективног пословодног органа) организације удруженог рада, према коме је изречена мјера забране вршења дужности пословодног органа за вријеме од шест мјесеци може, по истеку тог рока, поново уписати као особа овлаштена за заступање те организације удруженог рада?

Ако је према пословодном органу организације удруженог рада изречена заштитна мјера забрана вршења дужности пословодног органа у трајању од шест мјесеци у судски регистар се уписује, по пријави, брисање његовог овлаштења да заступа ту организацију удруженог рада и обвезно се уписује друга особа за заступање организације удруженог рада, ако је он био једина особа овлаштена за заступање.

По истеку рока од шест мјесеци у судски регистар се може, по пријави, уписати ранији пословодни орган као особа овлаштена за заступање организације удруженог рада.

12.12. Како ће поступити регистарски суд кад протекне шест мјесеци од уписа у судски регистар вршиоца дужности инокосног пословодног органа односно вршиоца дужности председника колективног пословодног органа као заступника?

Ако након протека рока од шест мјесеци од уписа вршиоца дужности инокосног пословодног органа или вршиоца дужности председника колегијалног пословодног органа као заступника субјект уписа не тражи промјену тог уписа и упис редовно именованог пословодног органа, регистарски суд неће извршити брисање таквог заступника по службеној дужности.

Будући да је обављање функције пословодног органа дуже од шест мјесеци преко вршиоца дужности противно закону (чл. 510. ст. 3. ЗУР) суд ће о томе обавијестити друштвено-политичку заједницу која врши надзор над законитошћу рада тог субјекта уписа и друштвеног правобраниоца самоуправљања исте друштвено-политичке заједнице.

12.13. Да ли се у судски регистар уписују привремене мјере друштвене заштите самоуправних права и друштвеног власништва с обзиром да ЗУР у чл. 632. ст. 5. прописује да се престанак мјера увођења привремених органа уписује у судски регистар?

Привремене мјере друштвене заштите самоуправних права и друштвеног власништва уписују се у судски регистар на регистарском листу бр. 1. рубрика бр. 2. тако што се, поред опће одредбе о увођењу привремене мјере друштвене заштите, уписује и мјера која је одређена одлуком скупштине општине у складу с републичким односно покрајинским законом. Овлаштења привременог пословодног органа, као особе овлаштене за заступање, уписују се у регистарски лист бр. 4.

12.14. Ако је над основном организацијом удруженог рада покренут поступак увођења привремених мјера друштвене заштите, да ли се у судски регистар може уписати предбиљежба одлуке о организовању основне организације удруженог рада од дијела постојеће основне организације над којом је покренут овај поступак?

У судски регистар се може уписати предбиљежба одлуке о организовању нове основне организације удруженог рада од дијела постојеће основне организације, ако је одлука о организовању нове основне организације донесена прије него што је покренут поступак за увођење привремених мјера друштвене заштите над том постојећом основном организацијом.

Приредио

Др Александар Јовичин
судија Суда удруженог рада
Војводине

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДОРА

Управни одбор Адвокатске коморе Војводине, на седници одржаној 3. септембра 1982. године, донео је следећа решења:

1. Узет је на знање извештај председника и секретара Управног одбора о раду органа Адвокатске коморе између две седнице.

2. Узет је на знање извештај благајника Управног одбора о стању финансијских средстава планираних за редовно пословање Адвокатске коморе Војводине и извештај о стању прикупљених средстава и исплаћених трошкова за оправку Адвокатске коморе Војводине.

Управни одбор задужио је рачуноводство Коморе да у року од пет дана достави потпуне податке председницима Општинских организација о дуговањима адвоката по основу наплате обавезног доприноса, и уједно дао препоруку председницима свих Општинских организација да настоје да сви адвокати измире своје обавезе закључно до 30. септембра ове године.

3. Управни одбор одредио је делегацију — учеснике Конференције савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије сазване за дан 15. и 16. октобар 1982. године у Новом Саду у саставу: Бори вој Јекић, адвокат из Новог Сада, председник Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, Томислав Милић, адвокат из Новог Сада, секретар Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, др Никола Воргић, адвокат из Новог Сада, председник Комисије за прописе и правну праксу, Миковић Милан, адвокат из Панчева, потпредседник Управног одбора, др Аурел Лошонци, адвокат из Суботице, потпредседник Управног одбора, Секулић Марија, адвокат из Суботице, председник Општинске организације адвоката Суботица, Антић Слободан, адвокат из Старе Пазове, председник Комисије за статутарна и нормативна акта, Трухар Владимир, адвокат из Сремске Митровице, председник Општинске организације адвоката Сремска Митровица, Јеловац Никола, адвокат из Сомбора, Варади Имре, адвокат из Зрењанина, члан Управног одбора.

Управни одбор именовао је одбор за дочек гостију Конференције Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије у саставу: Царић Бранко, адвокат из Н. Сада, председник Општинске организације адвоката Новог Сада, Лотина Мирослав, адвокат из Новог Сада, секретар Општинске организације адвоката Новог Сада, Хелена Узелац, адвокат из Новог Сада, благајник Општинске организације адвоката Новог Сада, Шећеров Миомир, адвокат из Новог Сада, Букановић Василије, адвокат из Купе, потпредседник Управног одбора, Стројић Сима, адво-

кат из Ковачице, Рончевић Стеван, адвокат из Новог Сада, и Томин Боровој, адвокат из Новог Сада.

4. Управни одбор на основу чл. 71. став 3. Статута Адвокатске коморе Војводине (1978), сазвао је редовну годишњу Скупштину Адвокатске коморе Војводине за дан 11. децембар 1982. године у Новом Саду. Позив за редовну годишњу Скупштину администрација Коморе благовремено доставиће сваком члану Адвокатске коморе Војводине.

5. Председник Управног одбора на предлог Управног одбора сазвао је: Конференцију адвоката у XVII заседање за дан 25. IX 1982. године, која треба да утврди опште и посебне критеријуме, распоред и број места у органима Коморе, и

6. Конференцију адвоката у XVIII заседање за дан 23. октобар 1982. године, која треба да утврди кандидатску листу и именује изборну комисију.

Управни одбор задужио је администрацију Коморе да о сазиву Скупштине и сазваним Конференцијама обавести председнике Општинских организација адвоката с молбом да председници позиве за седнице Конференције адвоката уруче делегатима своје Општинске организације.

7. Управни одбор узео је на знање обавештење примљено од Савеза удружења за кривично право и криминологију Југославије о организовању Саветовања у Аранђеловцу од 21. до 23. октобра 1982. године.

Теме су: О савременим проблемима криминалитета и других негативних појава у привреди, о оштећеном у кривичном праву и кривичном поступку, о криминологији и друштвеној пракси у СФРЈ и др.

Котизација је 1.200.— дин. по учеснику, смештај са пансионом 500—640 динара (једнокреветна) или 450—500 (двокреветна соба). Пријаве се подносе до 1. X 1982. године Савезу удружења за кривично право и криминологију Југославије, Београд, Грачаничка бр. 18.

8. Решењем број 247/82. уписује се у Именик адвоката Митровић Стеван, са седиштем адвокатске канцеларије у Пландишту, Ул. М. Тита бр. 46, са даном 15. септембар 1982. године.

9. Решењем број 244/82. уписује се у Именик адвокатских приправника Гутеша Ратко, са адвокатско-приправничком вежбом код Гутеша Илије, адвоката у Пландишту. Адвокатско-приправничка вежба тече од 3. септембра 1982. године.

10. Решењем број 252/82. уписује се у Именик адвокатских приправника Ковачевић Владимир, са адвокатско-приправничком вежбом код Каћански Миливоја, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 3. септембра 1982. године.

11. Решењем број 253/82. уписује се у Именик адвокатских приправника Борал Егон, са адвокатско-приправничком вежбом у Удружењу адвокатској канцеларији др Варади Јожефа и Варади Имреа, адвоката у Зрењанину. Адвокатско-приправничка вежба тече од 3. септембра 1982. године.

12. Решењем број 256/82. уписује се у Именик адвокатских приправника Недић Драган, са адвокатско-приправничком вежбом код Гупуња др Јована, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 3. септембра 1982. године.

13. Решењем број 258/82. уписује се у Именик адвокатских приправника Кеслер Дубравка, са адвокатско-приправничком вежбом код Хил Јосипа, адвоката у Бачком Петровцу. Адвокатско-приправничка вежба тече од 3. септембра 1982. године.

14. Решењем број 257/82. брише се из Именика адвоката Бороцки Прока, адвокат из Бачке Паланке, са даном 1. септембар 1982. године, јер је оболео и жели да ужива пензију. За преузимаатеља одређен је Грујић Владимир, адвокат у Бачкој Паланци, Хероја Пинкија 7. Узето је на знање да Бороцки Прока задржава чланство у Фонду посмртнине и након брисања из Именика адвоката.

15. Решењем број 255/82. брише се из Именика адвокатских приправника Француски Чедомир, адвокатски приправник из Србобрана, са адвокатско-приправничком вежбом код Парошки Душана, адвоката из Србобрана, са даном 31. август 1982. године, због заснивања радног односа.

16. Решењем број 237/82. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Миливојевић Слободана, адвоката из Сомбора, који је умро 30. VII 1982. године и посмртнину исплати удовици преминулог Миливојевић Миланки из Сомбора, Ул. Вере Гуцуње бр. 26.

17. Решењем број 250/82. налаже се књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Ружић Јована, адвоката у пензији из Апатина, који је умро 6. августа 1982. године, и посмртнину исплати удовици преминулог Ружић Маргити из Апатина, М. Тита бр. 11.

18. Решењем број 251/82. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Пакашки Бранка, адвоката у пензији из Суботице, који је умро 31. VIII 1982. године и посмртнину исплати удовици преминулог Пакашки Дари из Суботице, Буре Баковића бр. 3/I.

19. Решењем број 204/82. брише се из Именика адвоката Илић Илија, адвокат из Руме, са даном 31. јули 1982. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређена је Бурић Анкица, адвокат у Руми, ЈНА бр. 152. Илић Илија задржао је чланство у Фонду посмртнине и након брисања из Именика адвоката.

20. Решењем број 221/82. брише се из Именика адвоката Јовановић др Милан, адвокат из Новог Сада, са даном 16. јули 1982. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређена је Марић Јованка, адвокат у Новом Саду, Радничка бр. 53. Јовановић др Милан задржава чланство у Фонду посмртнине и након брисања из Именика адвоката.

21. Решењем број 236/82. брише се из Именика адвоката Миливојевић Слободан, адвокат из Сомбора, са даном 30. VII 1982. године, услед смрти. За преузимаатеља адвокатске канцеларије одређен је Перишкић Фабијан, адвокат из Сомбора, Ул. Доситејева бр. 11.

22. Решењем број 219/82. Гетл Еде, адвокат из Зрењанина, приступио је Адвокатској радној заједници „Правна помоћ“ из Зрењанина са даном 5. јули 1982. године.

23. Решењем број 245/82. Лекић Бранко разрешен је дужности преузимаатеља Бошковић Стевана, адвоката из Новог Сада, која му је одређена решењем Адвокатске коморе Војводине 122/82. од 22. IV 1982.

године, а за преузиматеља одређен је Јанкулов Небојша, адвокат у Новом Саду, Нар. хероја, бр. 5.

24. Решењем број 238/82. Филиповић Мирослав, адвокат у Инђији разрешен је дужности привременог заменика оболелог адвоката Мисиркић Радована из Инђије, која му је одређена решењем Адвокатске коморе Војводине број 111/82. од 9. IV 1982. године, јер се Мисиркић Радован здравствено опоравио.

25. Решењем број 234/82. брише се из Именика адвокатских приправника Брковић Никола, са адвокатско-приправничком вежбом код Вељка Комленовића, адвоката у Новом Саду, са даном 4. VIII 1982. године, због заснивања радног односа.

26. Решењем број 240/82. брише се из Именика адвокатских приправника Јанкулов Небојша, са адвокатско-приправничком вежбом код Колесар Федора, адвоката у Новом Саду, са даном 15. август 1982. године, јер је уписан у Именик адвоката.

27. Решењем број 220/82 Гутеша Лазар прекинуо је адвокатско-приправничку вежбу код Гутеша Илије, адвоката у Пландишту са даном 8. јули 1982. године, због одслужења редовног војног рока у ЈНА.

Управни одбор

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашиковић
судија Врховног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, **Антоније Борић**, саветник покрајинског секретара за правосудје и општу управу, **Никола Јеловац**, адвокат у Сомбору, **Васа Калишки**, адвокат у Панчеву, **Жива Коњевић**, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, **Војислав Маринков**, адвокат у Вршцу, **др Љубиша Милошевић**, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, **Душан Мићић**, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, **Светозар Николић**, судија Врховног суда Војводине, **Милан Рапајић**, адвокат у Новом Саду, **Војислав Рашовић**, адвокат у Сремској Митровици, **Ласло Цабафи**, адвокат у Зрењанину, **др Петар Шарчевић**, доцент Правног факултета на Ријечи, **Душан Шипка**, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, **Светозар Добросављевић**, судија Општинског суда у Новом Саду, **Мирослав Здјелар**, адвокат у Новом Саду, **Живко Киселички**, судија Вишег суда у Новом Саду

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/I. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 600.— дин.

Претплата за иностранство 48 долара. Цена једног броја 60.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Ручкописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САНВ бр. 418-18 од 23. маја 1973. године, **Гласник** је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

РО Штампарија „Будућност“, Шумадијска 12, Нови Сад

